

JESSICA STOLZMANN • JOHAN AURA
LILJA TAMMINEN • INGMAR SIMONSSON

SVENSK

MEDLEMSTIDNING FÖR SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER

BYGDEN

Nummer 1/2014 • Pris 2 e

**Björn Wallén:
Driven av ett stort
samhällsintresse**

**Eyvind Johnson
Harry Martinson
José Martí
Selma Lagerlöf**

Nr 1

Februari 2014
93 årgången

UTGIVARE

Svenska folkskolans vänner
www.sfv.fi

SFV:s kulturtidskrift utkommer
4 gånger år 2014:

	Materialdag	Utdelas
1	30.1	19.2
2	17.4	15.5
3	26.9	20.10
4	14.11	8.12

REDAKTION

SFV, Annegatan 12,
00120 Helsingfors,
tel. 09-684 4570
redaktion@sfv.fi • Vi finns på
Facebook, Twitter och YouTube.

Chefredaktör**& ansvarig utgivare:**

Johan Aura
johan.aura@sfv.fi
040-3559 935

Redaktör & layout:

Rabbe Sandelin
rabbe.sandelin@sfv.fi
0400-453 953

Pärm:

Björn Wallén slutar som
rektor för Studiecentralen.
Foto: Mari Pennanen.

OY FRAM AB, Vasa
ISSN 0356-1755 (print)
ISSN 2242-9387 (online)

På grund av luckor i systemen och dåliga mätverktyg är det nästan omöjligt att mäta antalet utslagna i samhället. Den verkliga risken uppstår om en ung är "socialt utslagen", d.v.s. saknar sociala nätverk, och helt isolerar sig.

LILJA TAMMINEN på sidan 32.

Utrikesreporter och Topeliusprismästare **JESSICA STOLZMANN** har det senaste året gjort nyheter i en långsammare takt. – Min vinkling är ofta det människonära, och det är trevligt att höra att det är just detta som prisjuryn tagit fasta på i sin motivering. Sid 12.

» Idag är begreppet lärande organisation inte längre aktuellt utan nu kan man använda begreppet smarta organisationer. »

Björn Wallén på sidan 18

Studiecentralen integreras i SFV.....	4
SFV:s sommarkolonier fortsätter, Kvarnudden säljs.....	5
Mycket på gång inom SFV	6
Fototävlingen "Tänk om!"	11
Topeliusprisets vinnare är Jessica Stolzmann:	12
Mediespråk 2014 blickade framåt	15
Björn Wallén: Driven av ett stort samhällsintresse.....	16
Themis i Stockholm: Litet förlag, stor litteratur.....	22
José Marti.....	26
SFV Bildning bjuder in.....	31
Skrymslen – En föreläsning med Lilja Tamminen	32
Runeberg sommarhem räddat.....	34
Widén: Har vi förlorat känslan för Norden?.....	38
Eyvind Johnson och Harry Martinson	40
Grönt.....	48
Medlemmarnas bokspalt	52
Selma Lagerlöfs annorlunda inspirationskälla.....	55
Läsbiten.....	59

Johan
AURA

Kanslichef, Svenska folkskolans vänner

Är språk endast verktyg för handel?

SPRÅKKUNSKAPER SPELAR en växande roll i en internationell och rörlig värld. Handel och turism kräver i många fall att parterna hittar ett gemensamt kommunikationsspråk – ett *lingua franca* – för att underlätta kommersen. Ibland kan det för en representant för ett mindre språk vara berättigat och lukrativt att – ifall motparten talar något av de större språken – lära sig just det språket.

Det är också denna logik som står bakom en rad förslag att ersätta obligatorisk svenska i skolorna vid Finlands östra gräns med antingen obligatorisk ryska eller (hur det nu skall ske) frivillig ryska. Tanken är att detta i förlängningen skulle skapa arbete och välbefinnande på den finska sidan gränsen.

DE HÄR förslagen faller naturligtvis redan på omöjligheten att definiera hur långt in i landet "gränstrakten" borde definieras, och vad som händer med elever som upplever sig vara på "fel sida" av en sådan konstgjord, inhemsk språkgräns.

MEN DET egentliga felet förslagsställarna gör, är att blanda ihop handel och turism med ett lands (och dess medborgares) språkliga identitet. Det är ju inte så att man läser svenska i de finländska skolorna för att kunna ta emot riskssvenska turister – man läser det språket för att det är en omistlig del av hela landets väsen och identitet.

DÄRFÖR UPPSTÅR misstanken att förslagsställarnas underliggande syfte egentligen inte är att värna om handelskontakterna i öst, utan att bakvägen, med en krystad rättvisaspekt, påverka inställningarna till svenskan i Finland. Förslagen har dessutom gjorts utan att man frågat eleverna själva; det har visat sig att intresset för ett sådant byte är minimalt, och motståndet mot svenskan betydligt mindre än vad olika högljudda kampanjer påstår.

MISSFÖRSTÅ MIG inte: det skulle vara enormt viktigt att öka intresset för ryskan, liksom för andra språk utöver engelskan. Men det går inte att göra det på konstgjord väg, och svenskan i skolorna är sannerligen inte något hinder för inläring av andra språk.

Studiecentralen integreras i SFV

Verksamheten i SFV-ägda Studiecentralen, som även kanaliserat statsstöd till kursverksamhet i Svenskfinland, integreras under år 2014 i SFV:s verksamhet.

MED DEN förändringen vill SFV möta dagens behov på bildningsområdet, och gå till rötterna av SFV:s ursprungliga bildningsuppdrag.

– Via personerna som fungerat som Studiecentralens regionala ombud får vi år 2014 dessutom en regional aspekt på hela SFV:s verksamhet. SFV syns framöver bättre i hela Svenskfinland, berättar biträdande kanslichef Catharina Gripenberg, som kommer att leda verksamheten under namnet SFV Bildning.

I den verksamhet som Studiecentralen bedrivit sker inga större förändringar. Personalen arbetar fortsättningsvis i kultur- och bildningshuset G18 i Helsingfors och i regionalkanslierna i Vasa och Åbo. Bildningsverksamheten fortsätter som förr i hela Svenskfinland. Ungdomsverkstäderna Sveps

(i Helsingfors) och Föregångarna (i Vasa) fortsätter som förr, men är nu direkt underställda SFV.

Studiecentralens webbplats kvarblir en tid som inkörsportal – nydaterat material om kurser och studiecirklar uppdateras så småningom endast på sfv.fi under *Kurser & cirklar*. Trycksaker som kursinstruktioner, blanketter och handböcker byter grafisk skepnad under vårens lopp, och Studiecentralen som namn och enhet fasas ut.

Under SFV Bildning, med högkvarter i SFV:s hus vid Georgsgatan 18 i Helsingfors, kommer även att samlas andra bildningsaktiviteter inom SFV. De här aktiviteterna utvecklas och koordineras under år 2014.

Den finlandssvenska intresseorganisationen Svenska studieförbundet, som hittills fungerat i nära samarbete med Studiecentralen, kommer att stärkas och utvecklas utgående från förbundets egna förutsättningar. Statsstöden till medlemmarnas egen kursverksamhet kanaliseras i framtiden precis som förr – men nu är det SFV som står för administrationen.

Studiecentralen flyttade förra året till SFV:s kulturhus vid Georgsgatan 18 i Helsingfors. Hädanefter sker verksamheten under namnet *SFV Bildning*.

SFV säljer Cityportal

Produktionsbolaget Cityportal, som producerat *Min Morgon* för YLE Fem, såldes i december 2013 till Henrik Lindberg och Axel Högström, som båda har långvarig bakgrund inom bolaget.

– SFV ser sig som en möjliggörare. Vi är gärna med om att starta upp och stöda, men vi skall också ha mod att stiga åt sidan då vi upplever att verksamheten kan utvecklas vidare med någon annan vid rodret, säger SFV:s kanslichef Johan Aura.

– Då *Min Morgon* startade såg man ett morgonprogram som avgörande för den finlandssvenska tv-kanalens framtid. Konceptet är en föregångare i finländsk tv, och omtyckt. Upplägget har väckt intresse även hos de finska kommersiella kanalerna.

Företaget Cityportal är nu sålt, men SFV stöder fortsättningsvis produktionen av *Min Morgon*. Enligt Aura kan SFV i framtiden också stöda andra enskilda tv- eller filmproduktioner.

– Vi har även sett till att svenskspråkiga mediestuderande i fortsättningen får praktisera på Cityportal. Cityportal fortsätter tillsvidare som hyresgäst i vårt kulturhus G18 på Georgsgatan i Helsingfors, berättar Aura.

SFV:s sommarkolonier fortsätter, Kvarnudden säljs

SFV:s styrelse beslöt under sitt möte i november 2013 att starta en beredningsprocess för att sälja kurs- och lägergården Kvarnudden, som ligger vid Pernåviken i Lovisa. Sommarkoloniverksamheten för lågstadiel elever i Helsingfors fortsätter nästa sommar på Solvalla i Esbo.

– Från och med sommaren 2014 ordnar vi sommarkoloniverksamheten i samarbete med Folkhälsan på Solvalla i Esbo. Precis som förr kommer avgifterna att vara subventionerade, berättar SFV:s kanslichef Johan Aura.

Kvarnudden donerades till SFV år 2003 av Helsingfors folkskolors lärare- och lärarinneförening som då upplöstes. Enligt donationsbrevet skulle SFV upprätthålla sommarkoloniverksamheten för lågstadiel elever i mindre bemedlade familjer från Helsingfors åtminstone fram till år 2006, och framöver om förutsättningarna finns.

– Koloniverksamheten fortsätter alltså, men en beredningsprocess startar, med målet att sälja Kvarnudden. Kvarnudden med sin lugna och vackra natur har god renommé som kursgård eller festplats. Vi utreder som bäst fastighetens värde, och eventuella intresserade köpare. Efter försäljningen får vi mera medel som kan användas för att stöda bildnings- och kultursträvanden, berättar Aura.

Johan Aura påminner om att Kvarnudden som

fastighet och verksamhet hittills bundit mycket SFV-pengar, som kunde användas bättre och mer ändamålsenligt.

– Vi ser fram emot att kunna använda avkastningen från försäljningen för att årligen stöda verksamhet som ligger inom SFV:s syftesområden, och som följer stipulationerna i lärare- och lärarinneföreningens donationsbrev.

SFV har också med en regional arbetsgrupp gällande förslag till hur man kunde stärka bildningssträvandena i Östra Nyland – till exempel hur Kuggomområdet kunde utvecklas.

Kvarnuddens huvudbyggnad.

Mycket på gång inom SFV

SFV:s arbete med att konsolidera och koncentrera sin verksamhet fortsätter år 2014. SFV roll som medverkare och påverkare i finlandssvenska bildnings- och kulturfrågor kommer att bli ännu tydligare. Det säger SFV:s kanslichef Johan Aura, då år 2014 kommit igång.

SFV:s kansli finns i fjärde våningen i detta hus, i hörnet av Annegatan och Nylandsgatan i Helsingfors.

RABBE SANDELIN

Under 2014 kommer SFV att fortsätta se över förmögenhetsmassan, och göra några omplaceringar. Det blir bättre balans mellan investeringar i fastigheter och värdepapper. SFV:s kanslichef **JOHAN AURA**.

DET SOM sysselsatt Johan Aura under hans första år på posten som kanslichef har varit att få den ekonomiska biten i balans. Aura betonar att år 2013, trots knappa ekonomiska resurser, ändå inneburit stora och viktiga åtaganden för SFV.

– Men all vår verksamhet och vår förmåga att ge bidrag hänger till sist på att vår ekonomi är i skick. Under de goda åren före den ekonomiska kraschen ökade SFV:s åtaganden på många håll, och då den allmänna ekonomiska tillbakagången var ett faktum, var det dags att se över verksamheten, berättar Aura.

Enligt Aura kan man jämföra med en privatpersons ekonomi: om inkomsterna sjunker, är det dags att lista vad som hör till det viktigaste, och sedan lämna bort en del saker, även sådana som i sig kan upplevas som viktiga.

– För SFV:s del gäller förstås också att våra intäkter kommer från den förmögenhetsmassa som samlats inom SFV genom åren, via donationer och testamenten. Man kan bara under en mycket →

SFV utvecklade år 2013 bland annat sina litteraturtävlingar. Här leder författaren **MONICA FAGERHOLM** en mentorskurs för pristagarna i Arvid Mörne-tävlingen för under 30-åringar.

RABBE SANDELIN

RABBE SANDELIN

– Vi har också under år 2013 mottagit flera betydande donationer, som vi är mycket tacksamma för. För oss bevisar de här donationerna också att det fortsättningsvis finns förtroende för de prioriteringar vi gjort och den strategiska riktning vi valt, säger **JOHAN AURA**.

kort övergångsperiod tära på det kapitalet, och dessutom måste man se till att de nya besluten stöder en ny förkovring av kapitalet i framtiden.

Under 2014 kommer SFV att fortsätta se över förmögenhetsmassan, och göra några omplaceringar. Det blir bättre balans mellan investeringar i fastigheter och värdepapper; hittills har för mycket av förmögenheten varit bunden i fastigheter med ganska svag avkastning.

– Vi kan säga att SFV:s ekonomi som helhet under 2014 börjar vara i balans. Vi har också under år 2013 mottagit flera betydande

donationer, som vi är mycket tacksamma för. För oss bevisar de här donationerna också att det fortsättningsvis finns förtroende för de prioriteringar vi gjort och den strategiska riktning vi valt.

Enligt Aura kommer SFV:s ekonomiska rapportering att förbättras ordentligt under år 2014. De första resultaten kommer att synas redan i årsberättelsen för år 2013, som ingår i årsboken SFV-kalendern som utkommer i juni.

– Vi vill också på det sättet modernisera oss, och öppet redovisa för SFV:s ekonomi och ekonomiförvaltning. Med öppen redovisning motverkar vi eventuella

rykten och missförstånd, som lätt uppstår då det inte finns information.

Strategiarbetet styr

SFV:s verksamhet och organisation har de senaste åren styrts av den strategi som SFV:s styrelse lade upp år 2011.

– Då den strategiperioden i år tar slut kommer vi att ha uppfyllt så gott som alla punkter i strategin. Vi har koncentrerat SFV:s uppgifter närmare de ursprungliga syftesparagraferna, och vi har avyttrat bolag och verksamheter som inte direkt hört till SFV:s uppdragsområde. Vi kommer →

Svenska folkskolans
vänner

→ också att tydligt höja på SFV:s profil, så att det för alla blir klart när SFV är med och stöder, eller vilken verksamhet som är SFV:s egen.

Under innevarande år blir det sistnämnda mycket synligt, i och med att en del av Studiec centralen och dess verksamhets integreras i SFV, under den nya avdelningen SFV Bildning.

– Det är alltså inte fråga om nedskärningar eller andra rationaliseringar, utan om att en verksamhet som ur alla praktiska synvinklar varit SFV:s, nu även ser ut som SFV:s verksamhet. Samtidigt blir Studieförbundets roll tydligare.

Fyra ben i verksamheten

I dagsläget ser Johan Aura fyra tydliga ben i SFV:s verksamhet. Bildningsverksamheten, bidrags- och stipendieverksamheten, medlems- och samhällskontakterna, samt arbets- och ungdomsverkstäderna.

SFV Bildning kommer att verka i SFV-ägda kulturhuset G18, som även det får en tydligare SFV-prägel under år 2014. Detaljerna utarbetas som bäst, men det är inte otänkbart att huset byter namn.

– Husets olika hyresgäster kommer också tydligare att avspejla karaktären av bildnings- och kulturhus. Festsalen, som vi för det mesta hyr ut, kommer ändå att fortsätta under det välinarbetade namnet Festsalen G18.

– Till bidrags- och stipendieverksamheten har styrelsen detta år första gången kopplat klara

tyngdpunktsområden, utgående från de svar vi fick i vår nätbase- rade brainstorming förra året. Vi vill verkligen göra nytta där be- hoven är störst och mest aktuel- la. Bland tyngdpunktsområden hittar vi till exempel stärkande av läs- och skrivfärdigheter, stär- kande av den muntlig uttrycks- förmågan, och stärkande av den finlandssvenska identiteten, sä- ger Aura.

Satsning på medlemskontakterna

Samhälls- och mediakontakter- nas synligaste del är medlemstid- ningen Svenskbygden, årsboken SFV-kalendern och böckerna i SFV:s publikationsserie.

– Också här blir 2014 ett för- ändringens år. Läsarna kan bland annat vänta sig förnyelser och förbättringar i layout och utse- ende, och överlag en tydligare vi- suell linje för hela SFV. Kanske också helt nya mediaprodukter.

Att förnya det visuella är inte ett självändamål, betonar Aura. Idén är att öka SFV:s igenkänn- barhet. Alla SFV:s kontaktytor skall få det lättare att uppfatta när SFV är med som aktör eller bidragsgivare.

Till samma verksamhetsben hör SFV:s medlemskontakter. SFV skiljer ju sig från övriga ak- törer inom den finlandssvenska fondvärlden, genom att SFV har cirka tiotusen medlemmar i sin understödsförening. Enligt Jo- han Aura kommer SFV under år 2014 att planera och utveckla oli- ka sätt att aktivare föra en dialog med medlemskåren.

– Här kommer vi dessutom att få hjälp av våra regionkans- lier som hittills varit en del av Studiec centralen. Vi har med- lemmer jämnt fördelade i alla finlandssvenska regioner, så nu kan vi aktivt förbättra SFV:s re- gionala täckning.

Från doldis till kändis

Aura säger att SFV hittills kan- ske varit något av en doldis, och mest verkat i bakgrunden.

–Men det vi sysslar med är ändå så viktigt med tanke på finlands- svenskarnas framtid, att det inte finns skäl att sticka under stol med det. Ett bra exempel, och vårt fjärde ben, är ungdoms- verkstaden Sveps (Helsingfors) och Resurscentret Föregångarna (Vasa), som på ett mycket effek- tivt sätt hjälper personer att hit- ta sin plats i tillvaron vad gäller arbete, studier och sociala sam- manhang.

SFV:s medlemmar och alla finlandssvenskarna kan alltså se fram mot ett händelserikt SFV-år. Lättast är det att följa med vad som sker via föreningens tid- skrift, webbsida, eller via SFV:s närvaro på Facebook, Twitter och YouTube.

Fototävlingen "Tänk om!"

I DECEMBER avgjordes foto- tävlingen för unga (15–25) som De Ungas Akademi (Studiec centralen/SFV) arrangerat i sam- arbete med Folktinget, Ung- domscentralen i Helsingfors och Tölö specialiseringsgym- nasium. Svensk- och finsksprå-

kiga unga från hela Finland del- tog. Vinnarna blev Ananya Tant- tu (I pris: 800 e), Mimosa Elo (II pris: 400 e) och Nora Aspholm (III pris 200 e).

Tävlingsjuryn bestod av Nik- las Sandström, fotograf, Karo- lina Lång, förbundsordförande

(FSS), Markus Åström, konst- närlig ledare, Anton Sucksdorff, fotograf, Linda Eräkangas, ar- betstränare (Sveps), Edvard En- qvist, studerande.

Vernissagen ägde rum den 16 december 2013 på G18 i Helsing- fors.

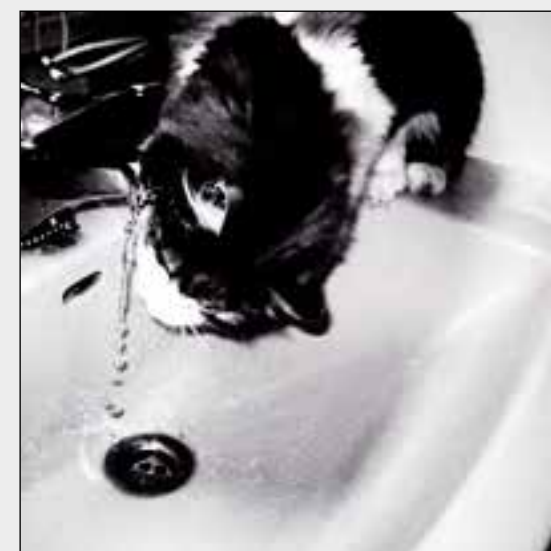

I PRIS: ANANYA TANTTU. Prisjuryn: Bilden är ett jät- tebra porträtt, där man kommer in under skinnet och får en känsla av att man känner personen. Det är en bild som man orkar se på med fint ljus, vack- ra färger och kort skärpedjup. Bildtexten och foto- grafiet korrelerar med varandra.

Det var sjätte gången fotografitävlingen för unga arrangerades. Temat var "Tänk om!"

II PRIS: MIMOSA ELO. Prisjuryn: Bidraget är kreativt och vågat, fotografen har kört fullt ut och satt allt den tycker om i en bild. Hantverket sticker ut och texten och bilden håller samma jargong.

III PRIS: NORA ASPHOLM. Prisjuryn: Bilden känns klassisk och tidlös, kunde lika gärna ha varit ta- gen på 60- eller 80-talet som nu. Det finns en viss ångest i bilden. Man kan läsa den på olika sätt och den lämnar mycket öppet.

Topeliusprisets vinnare Jessica Stolzmann:

Reportrar behöver inte vara oberörda och kalla

Topeliuspriset – det stora finlandssvenska journalistpriset – gick i år till utrikesreportern Jessica Stolzmann på YLE. Hon anser att reporterns roll håller på att förändras. Dert är okej att man ibland uppträder skärrad av all hopplöshet och lidande.

PRISJURYN GAV Jessica Stolzmann priset på 5000 euro med följande motivering:

Med ihärdigt journalistiskt arbete och med aktiv uppföljning har hon belyst konkreta orättvisor och åstadkommit konkreta resultat. Hon inte bara berättar om, utan väljer att kämpa för dem som har det svårt, både nära och fjärran. Hennes utrikesreportage har ett, i dagens mediaomgivning sällsynt människonära och konkret grepp - samtidigt som hon lyckas belysa övergripande problematik från olika oroshärdar i världen. Hennes rapportering knyter också samman läsarna i en större global krets - utrikesrapporteringen får en inhemsk dimension genom rapporter från invandrades och asylsökandes situation i Finland.

Jessica Stolzmann ser priset som ett erkännande för den sorts nyhetsbevakning som Svenska Yles nyheter, och speciellt TV-nytt gått in för.

– Förutom att vi vill berätta dagens viktigaste nyheter vill vi också erbjuda tittaren längre reportage och längre fördjupande inslag. Om folk skall knäppa på TV-nytt klockan 19.30 måste vi kunna erbjuda dem något mer än

det de kunnat läsa på sin mobil och på datorn under dagen.

Långsammare arbetssätt

För Stolzmann har denna sorts arbetssätt inneburit att hon under det senaste året har gjort nyheter i en lite långsammare takt.

– Jag har haft tid att gräva, ringa runt och fundera på vinklingar. Min vinkling är ofta det människonära, och det är mycket trevligt att höra att det är just detta som prisjuryn tagit fasta på i sin motivering.

Stolzmanns arbetssätt startar med djupgående analyser och fakta, men sedan vill hon presentera sitt ämne via de människor som berörs, och på det sättet väcka känslor för problematiken.

– Jag vill föra publiken på en kopp kaffe hem till en syrier i Helsingfors. Jag vill att tittaren skall få uppleva och känna hur vår invandringspolitik fungerar. Jag vill att publiken ska få vara med och läsa breven syrierna får av våra myndigheter, när de undrar om de kan få ta emot sina familjemedlemmar som är tvungna att fly för sina liv.

Ibland kan känslan som den vanliga mänskan förmedlar

väcka insikter hos publiken som är minst lika viktiga som all fakta.

– Till exempel invandringsfrågorna handlar ju inte bara om siffror och statistik, utan om människor som du och jag. Och det vill jag förmedla.

Stolzmann ser denna sorts arbetssätt som en del av att den traditionella reporterns roll håller på att förändras.

– Svenska medieforskare säger att journalistiken blir mer personlig. Reportern är inte längre den objektiva, distanserade kommentatorn. Det är okej att vara känslös och personlig, det nästan förväntas av dig idag. När jag åkte till Haiti några dagar efter att landet bokstavligen gått under i en jordbävning var det mycket diskussion om reportrarernas roll. Jag kunde själv se några av mina kollegor tappa fattningen i direktsändning. Själv fick jag frågan om det var satelittlefongen som gjorde att min röst lät så konstig, eller om jag faktiskt var så illa berörd av allt jag hade sett.

Frågan om reporterns roll har varit aktuell i Sverige ända sedan Sveriges Radios Mellanösternkorrespondent Cecilia Uddén började i gråta under en intervju.

– Man frågar sig om det är okej för reportern att visa känslor? Är det okej att visa att man är skärrad av all hopplöshet och lidande? Får man visa ilska och frustration över att hjälpen inte når fram när man ser hur folk dör omkring en?

Fallet Lana, fyra år

Stolzmanns möten förra hösten med syriska flyktingar i Finland väckte starka känslor hos henne. Enligt Stolzmann är det mycket svårt att vara oberörd när man hör om hur en liten fyraårig syrisk flicka sitter på ett barnhem i St Petersburg och inte får komma till sina släktingar i Finland för att hon inte fyller alla de kriterier våra finska myndigheter ställer.

– Det är klart att det inte är min sak att ta ställning och att jag bör rapportera om bägge sidorna i storyn. Men jag behöver inte låtsas vara oberörd och kall. Tvärtom är känslor vikti-

JESSICA STOLZMANN startar med djupgående analyser och fakta, men sedan vill hon presentera sitt ämne via de människor som berörs, och på det sättet väcka känslor för problematiken.

Topeliuspriset på 5 000 euro delades ut av SFV:s ordförande **PER-EDVIN PERSSON** och Finlands svenska publicistförbunds ordförande **MAGNUS HERTZBERG** under Mediespråk 2014, som arrangerades i Academill i Vasa 24-25.1.

→ ga. Det är dessutom lättare för människor att relatera till nyheter som har ett känslösamt innehåll. Konflikter som är svåra att förstå, blir lättare att greppa via vanliga människor.

Stolzmanns största oro när hon började rapportera om fallet var att inge falska förhoppningar hos de syrier hon intervjuade.

– Jag var deras sista hopp, men försökte få dem att förstå att jag inte kan påverka myndigheternas beslut. Jag var rädd att göra dem besvikna. Men tro det eller ej. Myndigheterna ändrade sig. All uppmärksamhet fick politikerna att pressa myndigheterna att fatta ett humanare beslut. Och Lana och hennes mamma fick komma till sina släktingar i Finland.

Den lokala utrikesrapporteringen

I dagens globala värld tycker Stolzmann att uppdelningen i utrikes- och inrikesrapportering är

Topeliuspriset har sedan år 1991 delats ut av Finlands svenska publicistförbund och Svenska folkskolans vänner då Publicistförbundets publicistpris (som utdelats sedan 1957) slogs samman med SFV:s Topeliuspris. Med priset vill prisgivarna lyfta fram Zachris Topelius betydande journalistiska gärning, och premiera dagens finlandssvenska journalistik. I år var det första gången som även allmänheten öppet kunde nominera kandidater till priset. Enligt statuterna ges priset för en aktiv pågående journalistisk gärning till en person som visat betydande skicklighet i sitt journalistiska värv, bestående av såväl originalitet, civilkurage som finess.

föråldrad. Allt hänger ihop.

– Därför behövs utrikesbevakning med en finländsk synvinkel mer än någonsin. Vi behöver tolka världen med våra ögon och knyta ihop den med den värld vi lever i. De där länderna där i ”Långtbortistan” är kanske inte så långt borta. Det bor kanske någon i grannhuset som dagligen har kontakt till just Syrien och oroar sig för händelserna där. Det skall vi berätta om.

Till sista drar Stolzmann en lans för sitt eget område: tv-nyheterna.

– Vi skall förstås satsa på webben och tänka klick och klatschiga rubriker, men vi skall hålla fast vid det vi på Svenska Yles Nyheter är bra på. Och det är tv. Vi behöver välfilmade och välediterade reportage i våra nyhetsändringar. Inget annat medium lyfter lika bra fram känslor och den vanliga människan.

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

Mediespråk 2014 i Vasa blickade framåt

Topeliuspriset delades i år ut på seminariet Mediespråk 2014, som arrangeras av mediernas samarbetsorganisation Svensk Presstjänst med Åbo Akademi i Vasa. Över 200 journalister, journalistikstuderande och andra ordbrukare deltog. Den allmänna åsikten var att krisstämningarna i media hade minskat.

JONAS JONASSON, författare till succéromanen *Hundraåringen som klev ut genom fönstert och försvann* inledde med att säga att hans egen person och historia kan beskrivas på tio minuter. Däremot tar det längre att beskriva hans mor och övriga släkt, som enligt Jonasson inspirerat honom till berättelserna i hans böcker.

På frågan ”Var får du allt ifrån?”, brukar han svara:

– Från min mor, som fått det av sin far, som fått det av sin far som var född år 1858 – och var en rackare på att berätta.

Upplagan för bioaktuella romanen ”Hundraåringen” börjar närma sig sju miljoner. Jonasson tror inte att endast *en* orsak kan ligga bakom framgången.

– En delorsak måste åtminstone vara att boken fått personer som inte vanligtvis läser böcker att plocka upp den. Kanske också budskapet i boken har också något med saken att göra. Själv blir jag lite hoppfull när jag läser det jag själv har skrivit.

DATAJOURNALISTIK BLIR allt viktigare. Grundidén är att göra stora datamängder beskrivbara med till exempel grafik, men också att i stora datamängder hitta korrelationer eller andra spännande samband som kan förklara samhällsfenomen, säger **Jens Finnäs**.

– Den som vill förstå samhället behöver också förstå data.

Jens Finnäs snabba handuppräkningsövning i salen visade att mycket få journalister behärskar området – eller ens är vana att slänga in några siffror i ett kalkyleringsprogram.

– Att regelbundet samla data redan för bakgrundsinformation skulle vara viktigt. Då behöver man inte uppfinna hjulet på nytt i samband med nya artikeluppslag.

Många viktiga avslöjanden bygger idag på datajournalistik. Finnäs nämnde Expressens artiklar om de anonyma näthatarna som exempel.

– Insamlingen belyste ett fenomen som vi tidigare bara haft en magkänsla för. Det var inte bara unga arga män utan politiker och företagsledare av alla åldrar som gav uttryck för sina rasistiska åsikter.

Finnäs kom med tre rekommendationer till de som vill bli datajournalister: 1. Älska Excel. 2. Våga koda, (eller) 3. Hitta en kodarkompis.

Björn Wallén:

Driven av ett stort samhällsintresse

Björn Wallén har recenserat finlandssvensk poesi, kommit till insikt i en studiecirkel, ordnat Hiroshimadagar och deltagit i närmare tusen seminarier. Möt mannen som under fjorton år varit rektor för Svenska studiecentralen och nu återvänder till Lärkkulla där karriären började.

TEXT & FOTO: MARI PENNANEN

DÅ BJÖRN berättar om sig själv börjar han gärna från början, genom att berätta om sin familj. Björn växte upp i östra Helsingfors i vad han kallar en medelklass familj. Föräldrarna var de första i släkten med akademisk utbildning, modern är lärare och fadern kooperatör. Björn har en äldre bror med ett funktionshinder, och att växa upp i en familj med en funktionshindrad bror har påverkat honom i hög grad.

– Jag har på nära håll sett kampen som anhöriga till personer med funktionshinder för. Speciellt min mor kämpade med läkare, Kårkulla och olika instanser, berättar Björn.

– Jag blev medveten om att alla inte har samma förutsättningar, men alla har samma värde. Min bror Dan har varit min bästa lärare och fått mig att vilja kämpa för lika rättigheter för alla, säger Björn.

Hans första kontakt med Studiecentralen, som senare kom att bli hans arbetsplats i fjorton år, skedde då Björn var knappt tjuugo år gammal. Christina ”Chrisse” Lång, verksamhetsombud på Svenska studiecentralen, ordnade en studiecirkel för anhöriga till utvecklingsstörda.

– Syskongruppen var min

första upplevelse av folkbildande verksamhet. Det gick upp för mig hur viktigt det är att träffa andra som är i samma situation och som berättar samma slags historier som man själv bär på.

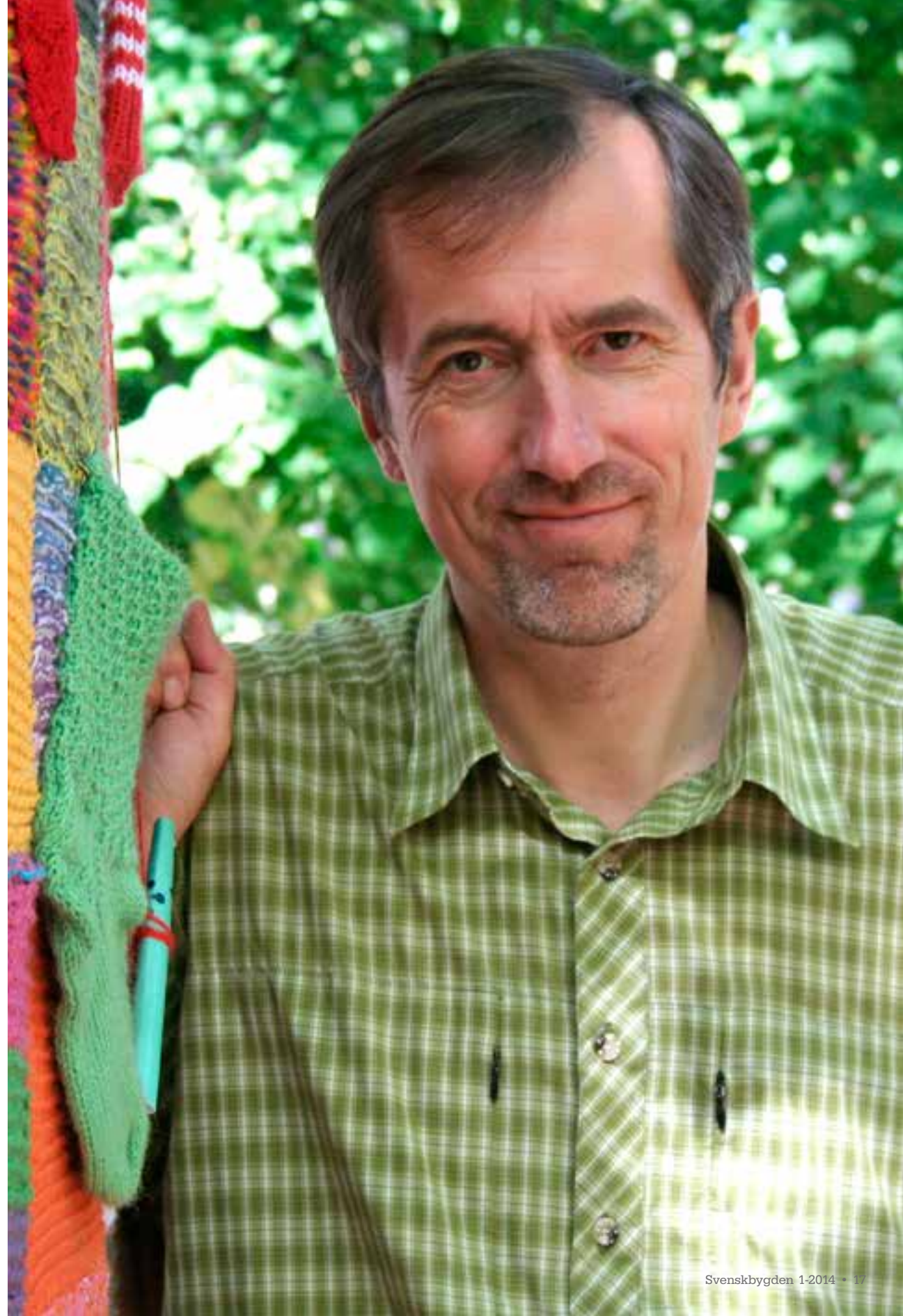
Hemifrån säger Björn sig ha fått med en socialliberal åskådning, samt humanism och medkänsla.

– Som mellanbarn, men i praktiken den som var äldst, fick jag väldigt tidigt lära mig ta ansvar och har också burit ett större ansvar. Jag gjorde till exempel aldrig någon tonårsrevolt för jag ville inte lägga ytterligare en sten på bördan för mina föräldrar. Förmågan att ta större ansvar märks också hos andra i samma situation och det är ju positivt till exempel inom föreningslivet, men det finns också en risk och en fara i att man tar åt sig för mycket och det har jag också känt av under vissa tider. Jag har fått lära mig att dra gränser, säger Björn.

Globala orättvisor

Tiden i gymnasiet kom att bli en viktig tid för Björn och intresset för tredje världen och globala orättvisor växte fram. Det ledde sedan till studier i först nationalekonomi och senare i sociologi, främst socialantropologi. Sin pro gradu-avhandling skrev Björn

→ **BJÖRN WALLÉN** ser ljusst på fria bildningens framtid, då han efter fjorton år som rektor på Svenska studiecentralen slutar, och istället börjar jobba inom folkhögskolesektorn.

FABBE SANDELIN

Till **BJÖRN WALLÉNS** uppgifter på Studiecentralen har också hört att skriva intervjuer och artiklar för den egna tidningen Mentora. Här tillsammans med biskop **BJÖRN VIKSTRÖM**.

BJÖRN WALLÉN tycker om att snappa upp nya grejer och fenomen, vilket passar bra inom den fria bildningen.

→ om nomadfolk i östra Afrika och hur man har forskat i deras överlevnad under svältkatastrofer. Intresset förde sedan Björn vidare till Lärkkulla, där han blev lärare i samhälleliga ämnen och ledare för u-landslinjen. Det var spännande år med många nyheter, bland annat grundades en u-landsbutik på Lärkkulla.

– Sedan kom miljöfrågorna och fredsrorelsen in som stora intresseområden för mig. Det blev mycket fredsfostran och fredspedagogik, och på 1990-talet var det också väldigt aktuell med frågor kring miljön och hållbar utveckling både vad gäller miljön och socialekonomiskt, berättar Björn vidare.

Han blev ordförande för Karis-Pojo fredsförening, som bland annat ordande Hiroshimadagar och liknande.

– År 1987 var det i lilla Karis över tvåhundra personer som deltog i Hiroshimadagen, fler än i Helsingfors! berättar Björn ivrigt.

På Lärkkulla låg man också långt före sin tid då man redan

på 1990-talet köpte lokalt odlad potatis, fisk av lokala fiskare och liknande. Miljötänket ledde också till att Lärkkulla fick gratis marknadsföring och Björn berättar att många olika konferenser och möten ordnades där, just på grund av miljömedvetenheten som blomstrade.

Litteratur och kultur

Det var mycket som förändrades under tiden som Björn var samhällslärare och hade ansvar för konferenser och seminarier på Lärkkulla. Genom arbetet med att koordinera konferenser lärde Björn också känna Svenskfinland.

– Det var kring sextusen personer per år som kom till Lärkkulla, så jag fick en bred kontaktyta. Ett av de seminarier han minns allra bäst är ett litteraturseminarium år 1990 där **Tomas Tranströmer** deltog.

– Att jag fick hit Tranströmer var en otroligt fin grej. Han råkade få Nordiska rådets litteraturpris då han redan var bokad. Vårt tre timmars samtal finns också

med i min essäbok, som utkom år 2011, säger Björn.

Hans stora intresse för litteratur ledde också till att Björn under flera år recenserade all finlandssvensk poesi som utkom för *Finsk tidskrift*.

Småningom kom Björn att leda ett EU-projekt i slutet av 1990-talet där det utbildades Agenda 21-informatörer för kommuner.

– Den erfarenheten hade jag stor nytta av sedan när jag kom till Studiecentralen, berättar Björn.

Bred bildningsväg

– Människor är oftast mer renodlat intresserade av en sak, men för mig har de tre spåren med globala frågor, litteratur och andliga frågor ständigt varit närvarande. De korsar varandra och kan inte separeras. Jag brukar kalla det min bildningsväg och det har för mig varit en oerhört rik och bred väg, säger Björn.

Björn definierar gärna bildning som det att man ständigt upptäcker nya saker och att man är nyfiken, som ett barn.

– Bildning är en process. Det gäller att vara öppen och mottaglig. Alla spåren tvinnas ihop och blir en stark tråd, säger Björn.

Då Björn år 1999 kom som ny rektor till Svenska studiecentralen låg det på hans bord både grundverksamheten som består av utdelning av statsbidrag för kurser och studiecirkel, men också flera pågående EU-projekt. För folkbildningen gäller det att ständigt vara aktuell, och inför millennieskiftet startades ett framtidsprojekt, Futurologi. Tanken var att ta fram ett

antal framtidsmetoder.

– Det var roligt. Vi ville ge redskap till de finlandssvenska organisationerna som de kunde använda för att bli mer framtidsinriktade. Det fanns ett klart behov av att jobba framtidsinriktat i grupp.

Det projektet ledde sedan till ett stort metodprojekt, Metodboxen, där Studiecentralen i ett skede hade hela fem lokala utvecklingskontor runt om i Svenskfinland.

– När det gäller EU-projekten märkte jag för några år sedan att

jag flera gånger upplevde déjà vu: det här har vi redan gjort. Det behövdes en andhämtningspaus. Det här sammanföll också med min alterneringsledighet under åren 2010–2011.

Ledarskap

Att komma som ny chef ledde till att Björn fick fundera en hel del kring ledarskap.

– Det var tufft att komma till Studiecentralen. Jag fick ägna mig åt en hel del detektivarbete för att reda ut olika halvfärdiga saker.

...Björn Wallén

→ **Stefan Andersson**, ekonomichefen, vikarierade som rektor en kort tid innan Björn tillträdde och var till stor hjälp.

– Vi kompletterar varandra. Vi har samma slags humor och vi byggde upp en mycket smidig och effektiv förvaltning som har fungerat under många år, genom att vi utnyttjat varandras starka sidor.

Förtroende och tillit

Under åren på Studiec centralen har Björn lärt sig mycket.

– Jag har lärt mig vikten av att bygga förtroende inom personalen och till olika samarbetspartners. Det är ingen punktinsats utan en långsiktig grej. Studiec centralen har ett gott rykte och det bygger på långvariga relationer som byggts upp. Det handlar om tillit, vilket fantastiskt ord förresten! Det är ett ömsesidigt begrepp, en nära kontakt som bygger på förtroendekapital som håller fast det stormar.

– En naturaförmån i arbetet inom fria bildningen är också att få delta i alla dessa kurser och seminarier. De ger en oerhört bred allmänbildning och då jag kopplar ihop till min egen bildning så får spåren mer närings. Det finns vissa ”klang- och jubelseminarier” som inte ger en så mycket, och en yrkesskada i den här branschen är att man blir kräsen med tiden då man har lyssnat på så många föredrag.

Att Studiec centralen nu integreras i SFV ser Björn som något bra och nödvändigt.

– SFV rustar sig för framtiden och samtidigt stöds bildningsverksamheten. Jag tror att det

Björn Walléns nya jobb på Lärkulla innebär ett återvändo till den arbetsplats där allting startade. Här står Wallén utanför Gama kyrkan i Helsingfors.

förtroende och den kunskapsbank som Studiec centralen har förvaltas och tas tillvara av SFV.

Nyfiken, empatisk och otålig

Med ett ungefär trettioårigt perspektiv på den fria bildningen i Finland har Björn många aspekter han funderar på. De ekonomiskt kärvar tiderna kommer att betyda nedskärningar, samtidigt som det kan ha positiva effekter då man tvingas tänka om. Enligt Björn är en av de största utmaningarna inom fria bildningen att välja vilka frågor man ska ta tag i.

– Vilka är samtidens och framtidens stora frågor? Som ledare eller ordförande för en organisation behöver man känna sin organisations själ för att tolka uppdraget idag och framåt. Studiec centralens roll har varit att stöda

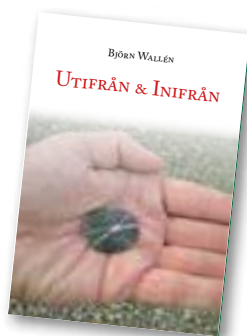
organisationerna i deras utvecklingsarbete. Idag är begreppet lärande organisation inte längre aktuellt utan nu kan man använda begreppet smarta organisationer. Hur kan man överföra begreppet – vad är smart bildning? funderar Björn.

Folkbildningens roll är både att bekräfta samhället och rådande normer, men också att förändra.

– Jag vill förändra, jag triggas av det. Jag är nyfiken, empatisk och otålig. Otåligheten har främst att göra med samhällsproblemen. Jag vill att samhället förändras. Jag försöker använda otåligheten på ett bra sätt, säger Björn.

Han kopplar av med körsång och långa promenader i naturen med hunden. Blåbärsplockning och retreatar är också viktiga för honom.

– Tidvis har det varit kämpigt med ett intensivt liv. Det är också en övning att lära sig att varva ner, likväl som att engagera sig.

Ladda gratis ner Björn Walléns essäbok Utifrån & Inifrån på www.sfv.fi/publikationer

THOMAS ROSENBERG

Litet förlag, stor litteratur

Den som regelbundet besökt Helsingfors Bokmässa och dess finlandssvenska kvarter har kanske noterat att det bland utställarna finns en lågmäld och försynt rikssvensk man som återkommer, år efter år. Han står ofta stilla utanför sin lilla monter, med en bok i famnen. Inte påflugan utan väldigt diskret, men alltid redo att diskutera litteratur med den som vill stanna upp en stund.

DET ÄR Ingmar Simonsson, författare och ägare till det lilla bokförlaget Themis i Stockholm. Specialiserat på smal men tidlös litteratur. Bland författarna märks internationella dramatiker och poeter som William Shakespeare, Rainer Maria Rilke och Federico García Lorca, och filosofer som René Girard. Men också nordiska namn som J.L. Runeberg, Axel Sande-

mose och Suzanne Osten.

Några av böckerna bär Simonssons egen signatur. Hit hör bland annat de färskare verken om Albert Camus och Sören Kierkegaard – bägge fyllde ju jämna år 2013. Den förre 100 år och den senare 200 år.

Två digra biografier under ett år är minst sagt imponerande, och dessutom om personer av sådan kaliber. Hur klarar en person av det?

– Det ligger förstås många års arbete bakom de två titlarna. Kierkegaard har jag umgåtts med sedan min ungdom.

Simonsson berättar att han också har skrivit en pjäs som bygger på Kierkegaards *Antingen – eller*, med en ram förlagd till franskt 50-tal, där Simone de Beauvoir, Camus, Sartre och andra gör en litterär kabaré som bygger på Kierkegaards text. Den visades hundra kvällar av en frigrupp i Stockholm 1986–87. Kierkegaards skrifter är enligt Simonsson fyllda av både ironi

och humor, och han ville genom sin nya bok *Människans möjligheter – enligt Kierkegaard* göra dennes texter mer lättillgängliga.

– Camus' essä *Myten om Sisyfos* fick betydelse för mig i tjugosåldern och han kom sedan med i ramen till Kierkegaard-pjäsen. När jag sedan under 90-talet skulle dramatisera hans roman *Fallet* märkte jag att det bara fanns en bok som enbart handlade om Camus på svenska, av C. G. Bjurström, från 1957 då Camus tilldelades Nobelpriset. Då bestämde jag mig för att skriva en bok om såväl hans liv som verk, för att få en bra anledning att läsa alla hans artikelserier, böcker och pjäser.

Simonsson ägnade en stor del av året 2009 åt manuset eftersom Göteborgs bokmässa skulle ha Afrika som tema 2010, och Algeriet ju är Afrikas största land.

– Men när jag fick diskbräck våren 2010 var jag tvungen att lägga undan arbetet. Jag kunde i år återuppta det och skriva klart

Två utställare fördjupar sig i nyutkomna böcker om Camus och Kierkegaard. Till vänster författaren **INGMAR SIMONSSON**, Themis förlag, till höger artikelförfattaren **THOMAS ROSENBERG**, De finlandssvenska tidsskrifterna.

boken *Fransk-algeriern Albert Camus*.

Tionde gången

Men låt oss återgå till hur det kommer sig att Ingmar Simonsson orkat hänga med i Helsingfors så länge. Att ensam stå för en hel monter är väldigt tungt, det vet jag av egen erfarenhet. Det gäller ju inte bara att stå vid sin monter från morgon till kväll. Man skall också planera allting i förväg, bära dit alltihopa, bygga upp montern – och sedan packa ihop och bära hem det igen. Vad får honom att alltid återkomma? Han är ju den rikssvensk som hängt med överlägset längst. Och

vad fick honom att överhuvudtaget ta båten över till Helsingfors?

– Det här var tionde året i rad som jag deltog. Från början var det Hanaholmen och Svenska ambassaden som bjöd in några småförlag att dela en monter, men efter några år tyckte Hanaholmens representant att det var otacksamt när flera småförlag tog för givet att montern skulle vara fixad och klar när de kom. Då tog NOFF – samarbetsorganisationen för småförlag – över en hörnmonter på 9 kvm och vi var fyra småförlag som delade den.

Men det blev allt färre förlag som ville åka med, och till slut tog Simonsson över

hörnmontern. Han har de senaste åren brukat dela den med ett annat förlag, men den här gången lyckades det inte.

– Förhoppningsvis får jag det till kommande år. För det är ju, som du sade, väldigt tungt att stå helt ensam. Även om jag la lakan över bokborden när jag framträdde på Tottiscenen, och likaså när jag tog en kort lunch. Men visst tar det tid; packa boklådor, ta båten över och bygga montern dagen innan och så vidare. Ändå tycker jag att det är väldigt värt det.

Kvalitet framför allt

Hur kom det sig att du starta- →

RABBE SANDELIN

RABBE SANDELIN

INGMAR SIMONSSON föredrar Helsingfors bokmässa (t.h.) jämfört med Göteborgs bokmässa (ovan).
– Bland de svenskläsande i Helsingfors finns det ännu ett genuint litteraturintresse, medan en kulturutarmning sprider sig alltmer i Sverige – deckarna har tagit över.

de med ett eget förlag? Det kan knappast vara någon guldgruva?
– Upprinnelsen till förlaget var att jag och litteraturvetaren **Anders Olsson** ville göra en serie med Moderna poeter. Men när jag tog kontakt med de stora svenska förlagen sa de blankt nej. De menade att utländsk poesi i svensk översättning inte säljer.

Han berättar att Anders Olsson då hade fått **Pierre Zeke-lis** tolkningar av **G. Ungaretti**, i samband med att Zekeli dog, och lovat att se till att få dem utgivna. Simonsson höll då själv på med tolkningar av 1900-talets mest omskrivne poet i USA, **Wallace Stevens**.

– Jag hade svårt att ta de stora förlagens nej och startade förlaget med en antologi om **Nelly Sachs: Bokstäverna jag färdas i**, i redaktion av Anders Olsson. Den blev recenserad i alla stora tidningar, men sålde inte alls. Så jag fick efter några år konstatera att de stora förlagens bedömning var korrekt. Jag har försökt bredda utgivningen, samtidigt som jag inte vill ge av-

kall på att det ska vara kvalitet. Och mycket riktigt: den litteratur **Themis** ger ut består inte av några kioskvältare. Ingmar Simonsson flirtar inte med publiken utan ger ut sådant som är garanterat bra. Ändå är prisnivån överraskande låg, i förhållande till kvaliteten. Hur går det hela runt?

– Det går helt enkelt inte så bra ekonomiskt med förlaget, men jag tycker det är väsentligt att även kvalitetsböcker ges ut, också vissa klassiker, och att man inte låter skräplitteraturen ta över helt.

Gärna finlandsvenska titlar

Vilka är principerna bakom valet av författare? Jag antar att det är sådant som du som förläggare personligen gillar?

– Vissa författare är viktiga för mig, som **Eyvind Johnson** (se sidan 40). Hans bästa roman *Molnen över Metapontion* kom ut 1957, men inte ens när han tilldelades ett delat Nobelpris 1974 tryckte Bonniers upp den igen.

Kan du yppa någonting om den närmaste tidens utgivning? Kan du till exempel tänka dig några finlandssvenska titlar? Det finns ju redan Runeberg och von Döbeln på förlagets listor.

– Visst kan jag tänka mig finlandssvenska titlar. Jag hade gärna gett ut **Agneta Rahikainens** kommande bok om Edith Södergran, men den ges ut på Atlantis. Nu på mässan fick jag ett förslag som jag är intresserad av, men sedan måste personen ifråga också skriva den.

När det gäller Runebergs *Fänrik Ståls sägner* berättar Simonsson att den inte hade funnits i bokhandeln på tiotal år. Ett så-

dant verk bör enligt honom finnas tillgängligt, med Edelfelts teckningar, för nya generationer. Därför gjorde han också en kommentardel på 100 sidor, om Runebergs författarskap och framförallt med ordförklaringar, om vad som är dikt och verklighet i var och en av sägnerna.

– När jag var i Jutas och Oravais den 13 respektive 14 september 2008 vid jubileet träffade jag **Bengt Kummel**, som bor i Nykarleby, och det föll sig naturligt att också utge hans *Georg Carl von Döbeln – en biografi*.

Som bokförläggare besöker Simonsson givetvis också andra mässor, till exempel den i Göte-

borg. Det innebär att han som andra förläggare flänger runt en stor del av hösten. Hur orkar och hinner han? Också de större förlagens personal är ju helt slutkörd när julen kommer.

– Jag ska erkänna att jag nu är utarbetad. Efter Helsingfors åkte jag till Köpenhamn, men inte som förläggare utan som författare i Danskt-svenskt författarsälls-kaps monter. Det var skönt att för en gångs skull inte vara helt upptagen, som i Göteborg och Helsingfors.

I Helsingfors finns genuint litteraturintresse
Hur har han då upplevt Helsing-

fors Bokmässa, och stämningen där? Helt tokigt kan det ju inte vara eftersom han troget har återkommit.

– Jag föredrar Helsingfors bokmässa före Göteborgs, som är alltför stor och mest inriktad på storsäljare.

Enligt Simonsson är det också väldigt dyrt i Göteborg, inte bara för förläggarna utan också för besökarna, som får betala för varje seminarium de bevistar. Det finns visserligen gratisprogram i montrarna, men scenprogrammen i Helsingfors har enligt honom en annan kvalitet, med den utbredda samtalsformen.

– Bland de svenskläsande i Helsingfors finns det ännu ett genuint litteraturintresse, medan en kulturutarmning sprider sig alltmer i Sverige – deckarna har tagit över – vilket inte minst märks i att de stora tidningarna minskar sina kultursidor. Till skillnad mot i Danmark, ett bara hälften så stort land. Där utökar de stora tidningarna sina kulturbilagor.

Spana alltså in Ingmar Simonsson och Themis nästa år, för han är sannolikt också då på plats, för elfte gången!

Themis förlag
Grundat år 2000
Odengatan 44
113 51 Stockholm
themis@telia.com
www.themisforlag.se

José Martí

Om man står mitt på Revolutionsplatsen i Havanna ser man imponerande reliefer av Fidel Castro och Che Guevara, höga som femvåningshus. Men om man vänder ryggen mot de moderna revolutionärerna och tittar åt andra hållet får man ett ännu ståtligare monument i sikte. Det är en 18 meter hög staty av José Martí framför en skyhög spira.

MEN DET är inte bara på Revolutionsplatsen som Martí dominerar. Hans byster finns överallt i Havanna, utanför apotek, skolor, butiker och privathus. Martí verkar vara den överlägset största hjälten på Kuba. Jag tror att det är svårt att hitta någon finländsk jämförelse, eventuellt kunde man smida samman helgonglorior av åtminstone Snellman, Mannerheim och Södergran.

Men vem var han? Martí föddes i Havanna 1853. Hans far var största delen av sitt liv anställd av den spanska kolonialmakten och familjen levde under förhållandeviss knappa omständigheter. Martí verkar ha varit en känslig människa ända från barndomen. Han upprördes oerhört av slaveriets grymhet och de fattiga människornas lidande. Slavar importerades fortfarande på den tiden av spanjorerna till Kuba för att sköta sockerplantagerna, trots att spanjorer och briter redan hade kommit överens om att avsluta slavhandeln. Senare skriver Martí att Dante inte skulle ha behövt fantisera om helvetet om han sett slaveriet på nära håll.

Förhållandena i Kuba i medlet av 1800-talet fick Martí att anta en nationalistisk och därmed revolutionär inställning. Det började redan när han som tonåring kallade en skolkamrat för förrädare när han tagit värvning i spanska armén. Detta brott ledde 1870 till att han dömdes till sex års straffarbete. Förhållandena var mycket svåra, fångarna fick arbeta tungt, slagna i bajor. Den spinkiga Martí fick under stora delar av livet dras med sviter från den tiden.

Straffarbetet omvandlades dock efter ett halvår och Martí landsförvisades till Spanien dit han anlände 1871. Där började han med stor framgång studera och tog examen i såväl filosofi och konst som juridik. Han engagerade sig också litterärt och politiskt.

Martí stannade dock inte i Spanien utan lyckades via Frankrike och USA ta sig till Mexiko dit han anlände 1875. Han arbetade bland annat som journalist och skrev böcker och skådespel. När nya makthavare tog över efter ett inbördeskrig lämnade Martí Mexiko redan 1876. Efter ett kort

stopp i Havanna och ett i Guatemala, där Martí hann bli professor i fransk, engelsk, italiensk och tysk litteratur, var han 1877 tillbaka i Mexiko City för att gifta sig med Carmen Zayas Bazán och arbeta som lärare en tid.

1878 bär det igen av, först till Honduras och sedan till Havanna, samma år föds hans enda son.

1879 är Martí åter politiskt aktiv, blir fängslad och igen deporterad till Spanien, varifrån han tar sig via Frankrike till New York. Därefter blir det 1881 Venezuela, varifrån han utvisas och återvänder till New York. Han företog också kortare resor till bland annat Costa Rica.

Johan Asplund skriver i *Tid, rum, individ och kollektiv* att man kan förstå något av en person på basen av hur personen rest. De fysiska förflyttningarna skapar naturligtvis ingen personlighetsprofil men det ger i alla fall en välkommen bakgrund när man försöker sig på att förstå Martí. För mig är det inte lätt att skapa en trovärdig bild av Martí. Dels på grund av språket: han skrev mest på spanska. Dels på grund av att han tillhör en kul-

JOSÉ MARTÍ är för kubanerna som om vi skulle smida samman J.V. Snellman, Carl Gustaf Mannerheim och Edith Södergran.

tur som är så annorlunda i förhållande till vår. Till exempel uttalar han sig ofta mycket känslfullt, men är det normalspråk för en kuban på 1800-talet? Till detta kommer att hans kubanska helgongloria får mig att undra om de biografier som finns om Martí egentligen borde läsas som krönikor?

Resandet och hans aktiviteter i olika länder ger bilden av att Martí var en kosmopolit, men hans värld var Latinamerika. Han besökte inte länderna som turist, han arbetade där och han var kulturellt och politiskt aktiv. Han var en högprofil-personlig-

het, han måste med liv och lust kasta sig in i debatten var han än befann sig. Han fick goda vänner och bittra fiender. (Alla hans snabba förflyttningar var tydligen inte helt frivilliga.)

Själv skriver Martí i en dikt (min översättning – från en engelsk översättning):

Jag är en gäst överallt, men ingenstans en främling.

Författaren och poeten

Någon verklig bedömning av Martís litterära förtjänster kan jag inte göra. Jag är ingen litteraturvetare och jag kan inte span-

ska. De engelskspråkiga översättningar jag kommit över verkstyva för att inte säga dåliga. Det jag kan säga är dock att hans produktion var mycket omfattande. Han skrev böcker, tidningsartiklar, barnböcker och poesi. Han skrev om de mest skilda ämnen, indianernas ställning i USA, marxismen, invigningen av frihetsgudinnan i New York osv. Kubanerna anser honom vara deras största författare och poet. Han förebådade modernismen eller kanske till och med inledde den i det spanska språkområdet.

Och visst innehåller Martís →

verser magi, det skiner igenom alla översättningslöjor:

Jag är en allvarlig man från palmernas land... den lilla bäcken uppe i bergen är mig skönare än hela havet..."

Marti och bildningen

Marti är inte känd för sina pedagogiska teorier, ändå är de intressanta. Han var definitivt en folkbildare och talade bland annat för ambulerande lärare. Det skulle vara bildade personer som reste runt på landsbygden och undervisade bönderna. De ambulerande lärarna skulle inte ge några längre utbildningar, utan närmast smakprov för att väcka lusten att lära. Han talade också för dialogpedagogik. Läraren skulle diskutera med eleven.

Samma tro på att bildningen är en central del av det nationella bygget hittar vi också från samma tid i Finland. Studerande åkte ut på föreläsningsturnéer och organisationer bildades för att bilda och skapa Nationen.

Martis tankar känns ofta bekanta. Man måste fråga sig om Marti kanske hade inspirerats av **Grundtvig**. Med tanke på Martis rörliga intellekt och goda allmänbildning är det inte omöjligt.

I dag måste man kanske konstatera att 1800-talets bildningstro var något överdriven. Marti föreställde till exempel sig att läraren skulle kunna lära ut bättre odlingssätt åt bönderna. Detta kan kanske i någon mån vara möjligt, men samtidigt förbises den praktiska och tysta kunskap som vi i dag erkänner, och som inte härstammar från föreläsningssalar.

Marti intog dock också en kritisk inställning till vetenskapen, speciellt positivismen och ma-

terialismen. Han talade i termer som vi i dag skulle kalla holistiska. Inget är så litet att det inte innehåller spår av helheten. Anden ser helheten men vetenskapen bara detaljer. Sanningen kan inte bedömmas för sig utan i förhållande till den plats där den förekommer hävdade han.

Marti som revolutionär

Marti hyllas av den kubanska regimen. Men det var inte Castro som skapade legenden Marti, vilket också historien visar. Redan 1951 öppnades ett mausoleum för Marti i Santiago de Cuba. Det var till och med före **Fulgencio Batista** tog makten genom en militärkupp. Batista startade för sin del byggandet av jättemonumentet i Havanna. Det han dock inte bli färdigt innan Castro tog makten 1959 – så det var Castro som slutförde bygget. Dagens exilkubaner hyllar också Marti med en radiostation uppkallad efter honom. Att alla på Kuba gillar Marti är inte så konstigt; vilken kubansk gruppering skulle inte gilla en brinnande nationalist? Dessutom var Marti långt mer än bara nationalist.

Under hela sitt liv arbetade Marti för Kubas självständighet. Förutom skrivandet deltog han aktivt i den politiska organisering som hade "det nödvändiga kriget", det vill säga Kubas frihetskrig, som mål. Det finns en olöslig konflikt mellan metropolen, med urbant-ekonomiskt tänkande, och kolonin, menade Marti.

Marti hade ett starkt socialt patos i sitt arbete. Marti betonade konsekvent att det inte enbart handlade om formen, alltså politisk självständighet, utan om en anda av självständighet – vilket påminner om **Gandhis**

tankar om *Home rule* i Indien. Självständigheten måste också vara ekonomisk och kulturell. När det gällde den ekonomiska friheten insåg han framsynt att USA var det stora hotet. Han skrev och arbetade därför mycket för integration av Latinamerika. Inställningen till USA var dock kluven, det fanns mycket i USA han beundrade, bland annat demokratin.

Marti var också noga med att poängtera att alla kubaner måste få del av friheten och att alla måste tas med i samhällsbygget. De två grupper som låg i farozonen att lämnas utanför var framförallt de svarta, de före detta slaverna som levde under svåra förhållanden och som var föremål för många fördomar. Den andra gruppen som kunde hamna utanför vid självständighet var de spanjorer som bodde i Kuba men som inte företredde kolonialmakten. Marti skrev känslofullt om dessa gruppers förtjänster och betonade att de måste ges samma möjligheter som alla andra. Om man vill hitta en parallell till Finland kan man kanske ta fram tvåspråkigheten, genom att tala om en nation men två språk ville man avvärja osämja i den nya nationen.

Marti var också noga med idealismen. Han fördömde alla som han ansåg att stödde frihetskri- get av personliga orsaker. Detta ledde bland annat till att han i ett skede sade upp samarbetet med de generaler som var centrala för genomförande av kriget. Han deklarerade också att så fort Kuba var fritt så skulle han avsäga sig sin post som ledare för Kubas revolutionära parti, andra skulle ta över makten efter demokratiska val.

God planering var också en

hörnsten i Martis frihetsarbete. Det skulle finnas ett klart och gemensamt omfattat program för hur landet skulle skötas efter frigörelsen. Marti agiterade bland den tidens exilkubaner i USA. Det bildades klubbar som alla måste godkänna det allmänna programmet, utan att för den skull förlora rätten till egna initiativ. Revolutionen måste bygga på reflektion – men också på raseri!

Martis visdomar är förbluffande aktuella än. Det verkar som om många revolutioner i dag enbart bygger på hat mot förtryck och överväld, men saknar ett gemensamt program för samhället efter upproret. Resultatet blir ofta att förtrycket fortsätter under en annan grupp, konstaterade Marti.

Marti var inte marxist, han var idealist. Men han beundra-

de Marx för att han ställde sig på de svagas sida och för att han arbetade osjälviskt. Samtidigt kritiserade han marxisterna för det sociala våldet och för att vänstern inte klart såg den politiska bilden av det koloniala förtrycket utan för mycket koncentrerade sig på de nära sociala frågorna.

Martis arbete kulminerade i Kubas revolutionära parti som grundades 1892. Han skrev det mesta av partiets ställningstaganden och arbetade oförtrutet med organiseringen. Han ledde också partiet fram till sin död 1895.

Idealist och romantiker

Att Marti var en stor idealist står över allt tvivel. Han offrade allt för sin idé om ett fritt Kuba, om jämlikhet och demokrati – och det kostade honom mycket. Han blev aldrig den goda familjeförsörjaren som erbjöd sin

hustru och sin son ett tryggt liv. Romantikern Marti var uppenbarligen mycket kär i sin hustru och mycket fäst vid sin son, men idealen gick före, och familjen splittrades. Krönikörerna nämner dessutom om en rad andra romantiska förhållanden, men avskriver dem som förtal. Säkert förtalades Marti på alla möjliga sätt av sina fiender, men jag har ingen möjlighet att bedöma hur stark viljan hos krönikörerna är att hålla Martis rykte oklanderligt.

Han kunde med sin begåvning och sin kapacitet ha gjort en strålande borgerlig karriär. Han kunde ha blivit en välmående jurist, akademiker, författare eller politiker. Som exempel på hans möjligheter kan nämnas att han i ett skede var konsul för så väl Argentina, Uruguay och Paraguay i New York, men avsåg sig pos-

→ terna när han ansåg att hans politiska åsikter kunde skada de här ländernas intressen.

Marti hade en personlig religiositet som byggde på etik och tro på det gudomliga samt på lärdomar från naturen. "Gud existerar i det godas idé", skrev Marti.

Jag tycker mig se ytterligare ett drag av romantik hos Marti, glorifieringen av striden. I några av Martis debattinlägg verkar det som om han inte varit främmande för att till och med duellera med sina motståndare. Om detta skall tas bokstavligen är jag osäker på, det kan vara ett kulturellt missförstånd från min sida. Jag tycker mig också ana en fascination för vapen. Ätminstone var han stolt över att bära vapen i "det nödvändiga kriget". Marti ansåg det som sin plikt att inte bara tala, skriva och organisera för frihetstanken utan också gå med i striderna.

Och det gjorde han. År 1895

landsteg han på Kuba med några andra frihetskämpar och gick in i kriget. Han avråddes från detta av sina vänner. De betonade att han var mycket värdefullare som organisatör och agitator. (Dessutom framhöll de att han inte var speciellt skicklig i bruket av vapen). Men Marti löpte linan ut. Den 19 maj deltog han i en kavalleriattack i Dos Rios. Det var hans första strid. Han var troligen klädd i den mörka kostym som en vän hade skänkt honom för att han skulle vara välklädd när han landsteg i Kuba. De övriga ryttarna var ljusstädda. Marti var en naturlig måltavla. Han stupade i den första strid han deltog i.

Varför bör vi minnas Marti? Martis liv imponerar. Han kunde ha gjort utomordentlig karriär men han var redo att offra allt, inklusive sitt liv, för sina ideal. Marti levde som han lär-

de. I ett av sina sista brev bekymrar han sig över en skuld på 220 dollar som han ännu inte varit i stånd att betala... Strofen "Jag vill dela mitt öde med jordens fattiga..." (Ur Guantanamo) är speciellt värd att minnas i en tid då hjältarna allt för ofta är de framgångsrika miljonärerna, börshajarna och smarta företagsledarna, Gates, Jobs, Kamprad...

Några källor:

Basket of Flames, Luis Toledo Sande, 2002 Havanna

Latin American Integration, artikelsamling, 1998 Havanna

Writings on the Americas, artikelsamling, 1999 New York

Forger of Peoples, Ramon de Armas, 2000 Havanna

A Brief History of Cuba, Captain San Luis red. 2011 Havanna

Sivistyminen, Seppo Niemelä, 2011 Keuruu

SFV Bildning bjuder in...

Tanketalko och gräsrotsfinansiering

Svenska Studiecensalens mångårige rektor Björn Wallén övergår till nya arbetsuppgifter som direktor vid Lärkullastiftelsen i slutet av mars. Nu inbjuder vi tillsammans med Bildningsalliansen, där Björn också är viceordförande i styrelsen, alla Björns samarbetspartner till en "avskedsföreläsning" i Vasa fredagen den 7 mars.

Idag har det blivit tekniskt möjligt att lägga ut idéer på entrepenad; fenomenet som blivit stort globalt heter crowdsourcing. Samma sak kan göras även genom att söka finansiering för olika gräsrotsprojekt, vilket kallas crowdfunding. Björn Wallén har studerat fenomenet, och inleder med att ta upp bland annat följande frågor: Vilken potential finns det för finlandssvenska organisationer att samlas in nya idéer via crowdsourcing? Vilka är eventuella risker och begränsningar? Vilken typ av projekt kunde finansieras via crowdfunding?

Forskaren vid Åbo Akademi, Kjell Herberts kommenterar inledningen och belyser tematiken med en fallstudie. Diskussion.

Föreläsningen är fredagen den 7 mars kl. 9-12 på Vasa Arbis, Kyrkoesplanaden 15. Anmälan senast den 5 mars på www.studiecensalen.fi/evenemang. Evenemanget är gratis. Varmt välkommen!

Att nå och inkludera underrepresenterade målgrupper

De Ungas Akademi erbjuder en eftermiddagsworkshop för dig som vill inspireras och se över din egen verksamhets jämställdhet och tillgänglighet. Att på pappret vara en verksamhet som är öppen för alla betyder inte automatiskt att det fungerar i praktiken. Det krävs ett medvetet och systematiskt arbete för att lyckas med jämställdhets- och inkluderingsarbete.

Crossing Borders är en stiftelse som jobbar genom praktiska metoder för att göra organisationer mer inkluderande. Stiftelsen jobbar med metodspridning och opinionsbildning i jämställdhetsfrågor. Crossing Borders har utvecklat metoden Jämställdhetseffekten (JHE) och vill genom denna hjälpa organisationer att inkludera målgrupper

som de har svårt att nå. Jämställdhetseffekten är ett metodmaterial i åtta steg som bygger på goda exempel från verkligheten och lotsar en organisation från värdegrundsarbetet till att långsiktigt integrera insatserna i den ordinarie verksamheten.

Workshopen är den 27 mars kl. 13-16 i festsalen på G18, Georgsgatan 18 i Helsingfors. Anmäl dig till De Ungas Akademi, info@dua.fi. Deltagaravgift: 20 euro, 15 euro ifall flera från samma verksamhet deltar (ange detta i anmälan). Kaffeservering ingår. Föreläsningen ordnas i samarbete med UngInfo och Ekvalita.

Pojkar och maskulinitetsnormer – gruppens betydelse

Vilka maskulinitetsnormer finns bland pojkar idag och hur skiljer sig beteendet i gruppen och enskilt? Vad har gruppen för betydelse när maskulinitet skapas och vilket är de vuxnas ansvar när normer bland unga män tar sig uttryck genom våld, diskriminering och utåtagerande beteende?

Leo Razzak (Sverige), social entreprenör, föreläser om ungdomsproblematisering och identitet i skolan. Han utgår från en vinkel som inte alltid får utrymme i debatten och använder sin egen bakgrund som referensram.

Lena Berg (Sverige), sociolog och kurator, föreläser om unga mäns attityder mot våld, sexuellt våld och gränser. Hur resonerar unga män kring dessa frågor idag och hur kan skolan tackla dessa attityder och fostra unga.

Harry Lunabba (Helsingfors), forskare och socialarbetare, föreläser om vilken betydelse skapandet av goda relationer mellan vuxna och unga har för pojkars beteende i skolan.

Seminariet är avsett för professionella inom ungdomssektorn (kommunalt och tredje sektorn), lärare, elevvårdspersonal, forskare och studerande.

Föreläsningen ordnas den 22 april kl. 13-17 på G18, Georgsgatan 18 i Helsingfors. Anmälningar till De Ungas Akademi, info@dua.fi. Deltagaravgift: 20 euro (kaffeservering ingår). Föreläsningen ordnas i samarbete med Det finlandssvenska kompetenscentret inom det sociala området, UngInfo, Kyrkostyrelsen och Ungmartha.

Skrymslen – en föreläsning med Lilja Tamminen

ISLUTET av januari arrangerade De Ungas Akademi i samarbete med UngInfo, Resurscentret Föregångarna och ungdomsverkstaden Sveps två föreläsningar med Lilja Tamminen i Helsingfors och Vasa. Tamminen är politikern och konstnären som gett allmänheten en möjlighet att bättre förstå utslagna ungdomars livssituation. Till sammans med producent Jalmar Eskelinen initierades ett dokumentärt projekt kallat *Komerot*, på svenska *Skrymslen*, där tio utslagna ungdomars livssituationer skildras genom fotografier och intervjuer.

Genom projektet *Skrymslen* föddes en utställning och senare även boken *Komerot – kado-tettujen nuorten tarinoita*, där man får en inblick i utslagna ungdomars värld.

Tamminen utgår från ett perspektiv där unga själv är med och berättar sin historia. Ofta definieras utslagna ungdomar av omgivningen och beskylls själva för den situation de hamnat i, medan problemen de facto till största del är strukturella:

– Arbetslivet har förändrats och förändras ständigt. Ofta tipsar äldre generationer (speciellt politiker) de unga i hur man söker arbete, men tipsen representerar hur samhället såg ut för 30 eller 50 år sedan. Tipsen är helt enkelt inte längre från den värld där unga idag söker arbete och försöker navigera i samhället. I stället borde Finland speciellt politiskt ta i beaktande de förändringar som skett och de föränd-

ringar vi kan förvänta oss i arbetsstrukturen.

Så skriver Tamminen som gästbloggare på De Ungas Akademi, www.deungasakademi.fi/bloggen.

Begreppet *Komero* härstammar från en självvironisk term som hittas på nätforum där Tamminen följt med utslagna unga. När de unga benämner sig själva som *komero* syftar de på en motsvarande japansk trend. Tamminen refererar till begreppet *Hikikomori* som bland annat beskrevs av forskaren Tamaki Saito år 1999.

Hikikomori är ett oroväckande fenomen där japanska ungdomar drar sig undan samhället och utan någon form av samsättning lever totalt isolerade i sina hem, med en stark rädsla för att gå ut. Lilja Tamminen vill lyfta fram en liknande subgrupp av utslagna unga i en finländsk kontext, och speglar under föreläsningen sitt projekt i de kulturella berättelser som finns om det japanska fenomenet.

En mer allmän definition av utslagna unga sker genom mätverket NEET (*not in education, employment or training*), alltså då en ung är utan studieplats, och saknar anställningsförhållande eller praktikplats. Då finns det en uppenbar risk för marginalisering. Tio procent av unga mellan 15 och 29 år i Finland kategoriseras enligt NEET:s definition som marginaliserade.

Tamminen kritiserar dock mätverket eftersom många av de utslagna ungdomar hon kommit i kontakt med till exempel

varit registrerade som studerande utan faktisk skolnärvaro, eller inte anmält sig som arbetslösa trots att de varit utan anställning en lång tid. På grund av liknande luckor i systemen är det nästan omöjligt att mäta antalet utslagna i samhället. Den verkliga risken uppstår om ungdomen är ”socialt utslagen”, d.v.s. saknar sociala nätverk och helt isolerar sig från omgivningen, i likhet med hikikomorifenomenet. Kring detta fenomen är det dock svårt att fastställa statistik.

Hellre tredje sektorn än kommunerna

Tamminen upplever att det är inom tredje sektorn som verksamhet för utslagna unga kan organiseras i nuläget. Inom tredje sektorn finns idéerna och flexibiliteten för att adressera problemet, medan de kommunala systemen är för svåra och byråkratiska för att hålla kvar ungdomarna någon längre tid. Problemet att dock att tredje sektorn saknar finansiering för långvariga projekt.

Tamminen lägger även in ett gott ord för förebyggande åtgärder och menar att alla unga borde få lära sig redskap för att bygga upp självkänslan och hantera motgångar redan i ett tidigt skede av livet, istället för att samhället lägger in kostsamma åtgärder först när marginaliseringen är ett faktum och situationen blir krävande att lösa.

Läs mer om Tamminens projekt *Skrymslen* på webbplatsen www.komerot.fi

LILJA TAMMINEN är politikern och konstnären som vill ge allmänheten en möjlighet att bättre förstå utslagna ungdomars livssituation.

HEIKKI PUULLI

Nationalskaldens sommarhem räddat ur glömskans dimridåer

Runebergs bodde 31 somrar på Kroksnäs men bara 25 år i huset vid Alexandersgatan i Borgå, det som idag går under namnet Runebergs hem, och som Johan Ludvig Runeberg köpte år 1852. Det påpekar Helena Hämelin, som är kallad till hemmet vid Alexandersgatan för att presentera sin aktuella bok *Runebergs på Kroksnäs. Somrarna 1838–1868*.

*Den som vore vackert hos er tillbaka!
Jag är gränslöst mätt på all världens
härlighet och längtar efter gröt, fisk och
lugn på Kroksnäs.*

Johan Ludvig Runeberg sommaren 1851 i brev till Fredrika Runeberg från Vasa.

DET ÄR ett smärre under att nationalskaldens sommarhem fortfarande finns kvar. Enligt Helena Hämelin och många med henne har det oförtjänt fallit i glömska. Det byggnadshistoriskt värdefulla huset från 1700-talet var starkt förfallet och rivningshotat år 1968 då Anna Paulina Eklöf och hennes dåvarande man Robert G. Ehrnrooth köpte gården av Gunnar och Margit Behm som hade fått tillstånd att riva huset. De nya ägarna företog sig vågspelet att flytta den värdefulla byggnaden till en närliggande plats vilket skedde precis 100 år efter Runebergs sista sommar på Kroksnäs. Ett omfattande renoveringsarbete utfördes för att återställa byggnaden i sitt ursprungliga skick. År 2003 såldes fastigheten till Helena och Staffan Hämelin som lägger en ära i att föra runebergsarvet vidare.

NÄR HELENA Hämelin presenterar sin bok om Runebergs på Kroksnäs gör hon det för en andäktigt lyssnande skara. Många uppskattar boken för att den är så informativ och samtidigt lättillgänglig och för att den är rikt illustrerad i en utmärkt layout av Pamela Westlund. Breven i boken bland annat från Fredrika Runeberg till sonen Walter Runeberg och andra släktingar bidrar till autenticite-

ten och ger ytterligare ett mer värde åt innehållet. Mervi Backman, pensionerad efter att ha varit nästan 30 år fastighetsvårdare för Runebergs hem, yppar att boken hör till hennes dagliga läsning och att hon varje gång hittar någonting nytt i boken. Maria Söderström gläds över att få sitt bokexemplar signerat.

ATT SKRIVA en bok med något för envar har va-

Författaren **HELENA HÄMELIN** presenterar sin bok om sommarstället Kroksnäs i makarna Runebergs hem vid Alexandersgatan i Borgå.

BENITA AHLNÄS

HELENA HÄMELIN

Kroksnäs idag.

ANNA PAULINA EKLOF

Emelie Björkstens teckning av Kroksnäs. (1800-tal).

rit Helena Hämelins mål. Detta helt i Runebergs egen anda; under somrarna på Kroksnäs gjorde han aldrig gjorde någon skillnad på människor, utan ansåg alla vara lika värda. Där om vittnar också det stora antalet gäster på Kroksnäs som tidvis kunde uppgå till ett tjugotal. Och då ska man minnas att utrymmet var begränsat till en sal och två kamrar. I boken beskrivs hur herrarna fick nattkvarter i salen och

damerna i den ena kammaren. Damerna måste vid behov klättra ut genom fönstret för att inte störa herrarna eftersom salen var ett genomgångsrum.

ÅR 1838 firade familjen Runeberg sin första sommar på Kroksnäs. Familjen hade då två söner: Ludvig Mikael 2 år, och Lorenzo, drygt 1 år. Senare skulle barnaskaran utökas med fem pojkar av vilka en, Edvard

Moritz, avled i späda ålder. Familjens förstfödda, Anna Carolina, dog vid ett års ålder.

FAMILJEN RUNEBERG bodde tre till fyra månader om året på Kroksnäs. Flyttningen skedde antingen sjövägen över Stensböle-fjärden eller landvägen med häst och kärra. Fredrika Runeberg månade om sina krukväxter som hon ville ha med till Kroksnäs. Det var en ansen-

lig mängd växter som Helena Hämelin beskriver i boken med illustrationer. Fredrika Runeberg anlade både en köksträdgård och blomrabatter på Kroksnäs. Doften av liljekonvaljer blandade sig om försommaren med de övriga blommorna till en underbar symfoni. Men, som Johan Ludvig Runeberg skriver i sin parabel om liljekonvaljen; av alla jordiska blommor var ensam liljekonvaljen sig lik, både i himlen och på jorden. Så har också liljekonvaljen blivit Finlands nationalblomma.

MED ETT modernt uttryck kan man säga att Runeberg "ladade batterierna" på Kroksnäs.

Sällan skrev han någonting där, även om han högst antagligt inspirerades till *Vårt land* på Kroksnäs i all dess naturskönhet. Runeberg älskade att ströva omkring i skog och mark. Han ägnade sig åt jakt och fiske vilket gav mat på bordet åt hans stora familj med sex matfriska pojkar. Vintertid fick Fredrika Runeberg ta hand om sönnernas uppfostran. Om somrarna på Kroksnäs skulle pojkarna härdas och inte klemas bort. Det som gällde var utevistelse i friska luften, jakt- och fisketurer med pappa Johan Ludvig, som gjorde sitt yttersta för att inte föstra gossarna till veklingar. Den ödesdigra dagen 1863 då Runeberg drabbades av en hjärnblöd-

Omslaget till *Runebergs på Kroksnäs*. Alfred Ottelins bild på trappan till Kroksnäs i juni 1863 med Johan Ludvig Runeberg och Fredrika Runeberg sittande längst till vänster. Stående i bakgrunden änkeprofessorkan Sofi Kellgren och Johan Wilhelm Runeberg. Till höger om Fredrika Runeberg sitter hennes syster Carolina Tengström, änkeprofessorkan Natalia Castrén och doktorinnan Sofie Nordström. På trappan barnen Johanna Tikkanen, Fredrik Runeberg, Robert Castrén och J.J. Tikkanen. Foto Borgå museum.

ning, skedde det under en rävjakt med den yngsta, då tretton-åriga sonen Fredrik som vittne.

FREDRIKA RUNEBERGS arbetsbörda på Kroksnäs var enorm. Det var långa arbetsdagar som inleddes klockan fem på morgonen för att avslutas vid nästan midnattstid. Helena Hämelin understryker i boken att Fredrika Runeberg var en god organisatör. Visst fanns det tjänstefolk men det var ofta frågan om unga utbildade flickor som måste läras upp. Att notera är att all mat skulle tillredas från början till slut. Familjen höll sig med en ko.

Med sex söner i familjen är det lätt att föreställa sig att mjölkkonsumtionen var stor. Matordningen beskrivs utförligt. Dagen började i arla morgonstund med kaffe för familjens överhuvud, som någon timme senare försåg sig med en snaps. Helena Hämelin berättar att Runeberg hade ett skarpt smaksinne och att han kände minsta lilla bismak vilket innebar att maten måste vara tillredd av färska råvaror. Till vardags var mathållningen enkel medan det på helgdagar kunde serveras bärkräm till efterrätt.

NÄR HUSET invaderas av gäster vilde Runeberg framstå som en generös värd. Endast det bästa var gott nog för gästerna vilket innebar att Fredrika Runeberg fick använda hela sin uppfinningsförmåga för att få maten att räcka till. För några år sedan hittades hennes receptbok med goda tips, och den gavs ut i faksimilupplaga. Receptet på Runebergs-bakelsen som Johan Ludvig ofta ville ha sig serverad med snapsen på morgonen, finns nertecknat i boken, vid sidan av andra recept som till exempel Mjölkrème, Morotsgelé och Stufvad gädda.

STORT UTRYMME får Sockså Fredrikas andra hushållsgöromål som sömnad. Hon sydde utöver sina egna kläder och

MARIA SÖDERSTRÖM (t.v.) har fått ett signerat bokexemplar av HELENA HÄMELIN.

en del av Runebergs vardagskläder och det mesta av sönnernas utstyrsel. För de sistnämnda gällde det att stoppa och lappa och stagvända eftersom slitaget var stort.

UNDER SITT föredrag berättar Helena Hämelin även om Johan Elias Strömborgs kronologiska anteckningar om somrarna på Kroksnäs där man får följa med familjens liv och sönnernas uppväxt från den första sommaren till slutet då Runeberg säger sig inte längre orka

med Kroksnäs utan längtar till Näsebackens begravningsplats i Borgå där han har fått sin sista vila intill sin hustru Fredrika.

HELENA HÄMELIN har gjort en ovärderlig kultur- och byggnadshistorisk gärning genom att levandegöra familjen Runebergs 31 somrar på Kroksnäs i samma hus som hon sedan år 2003 äger med sin man Staffan Hämelin. Förvisso har hon rätt i sitt förord till boken *Runebergs på Kroksnäs*:

Helena Hämelin

Årets festtalare på Runebergsfesten 5 februari i Borgå

Aktuell med boken *Runebergs på Kroksnäs. Somrarna 1838-1868*

Bor och äger "Runebergs huset" i Kroksnäs

Hemslöjdlärare från Åbo hemslöjdläroinstitut 1977

Lärare från 1979 och rektor 1981-1991 för Borgå hemslöjdsskola

Företagare, Firma Handens arbete, 1991-2005

Styrelsemedlem och ordförande 1995-1998 i Nyländsk hemslöjd r.f.

Medlem och ordförande 1999-2001 för Delegationen för Borgå hantverks- och konstindustriskola

Ansvarig utgivare för tidskriften *Wanha Porvoo-Gamla Borgå* 1992-2004

Publikationer:

Louis Sparre: *Det Gamla Borgå*. Nytryck 1998

Vessö norra Marthaförening 100-års historik. 2010

120-år av hantverksutbildning i Borgå. Borgå hantverks- och konstindustriskola 1888-2008. 2010

Runebergs på Kroksnäs, Somrarna 1838-1868. 2013

Jag och min familj är privilegierade eftersom vi får ta hand om det välbevarade, med pietet återställda, stämningsfulla Runebergshuset och fortfarande bebo det om somrarna. Jag hoppas att denna bok på ett positivt sätt förmedlar den stora betydelse som somrarna på Lill-Kroksnäs hade för Johan Ludvig Runeberg och hans familj och att minnet av deras vistelse i Kroksnäs på detta sätt lever vidare bland läsarna".

Har vi förlorat känslan för Norden?

Gustaf
WIDÉN

Journalisten och författaren Gustaf Widén är medlem av SFV:s styrelse.

DEN SENASTE tiden har jag frossat i nordisk litteratur. Och då tänker jag inte bara på den dagliga och självklara dosen av texter på svenska utan också på glädjen över att sjunka in i det danska eller norska språket. Många tror att den uppgiften är besvärlig. Men när man en gång vant sig vid rytmen och lärt sig avläsa språkliga finurligheter är det ingen större konst. Danska är rentav lättare att ta till sig i tryckt än i talad form.

I ett fjärran tidigt 1900-tal var den här korsläsningen över gränserna en självklarhet. Författare som August Strindberg, Selma Lagerlöf, Henrik Ibsen, Bjørnstjerne Bjørnson, Georg Brandes och Johannes V. Jensen betraktades som allnordisk egendom. Att läsa dem på originalspråk var en självklarhet i så kallade bildade hem.

NÄR FÖDDES oviljan mot det här naturliga kulturutbytet? När blev vi så beroende av översättningar, av att följa minsta motståndets lag?

Antagligen har det med den ständigt ökande mängden av information att göra. Och med eng-

elskans inträde som alltings mått. Det är rätt egendomligt att så många vägrar att läsa en norsk eller dansk bok i original men snarast ser en ära i att kasta sig över anglosaxiska bästsäljare av typen Dan Brown och Stephen King så snart de lämnat tryckpressarna.

Det låter förnumstigt, men måste ändå sägas ut: hur bra en översättning än är går den inte upp mot ursprungstexten. Inte minst mot den bakgrunden är det faktiskt ganska dumt att nonchalera grannländernas litteratur. Innerst handlar det om intellektuell lättja.

Eller håller vi på att förlora det som i politikernas festtal brukar kallas den nordiska dimensionen?

Dagens massmedier kan inte precis anklagas för att prioritera det nordiska. Mitt husorgan *Dagens Nyheter* gör ibland försök att lyfta fram finlandssvensk litteratur, men på ett samhälleligt plan är Finland snarast en främmande planet. Norsk eller dansk kultur existerar knappast ur Stockholms horisont, för att inte tala om det som sker på Island eller Färöarna. De ekonomiskt hårt pressade tid-

Nordiska prisböcker i 50 år. Vem som får Nordiska rådets litteraturpris 2014 avslöjas vid en TV-sänd gala i höst. Men hur många läser de nominerade böckerna på originalspråk? (Foto: Johannes Jansson/norden.org)

ningsdrakarna i Helsingfors serverar pliktskyldigast vissa nordiska nyheter, men inte så mycket mer.

FOKUS ÄR inriktat på Bryssel. Och sant är förstås att det som berör oss på ett vardagligt plan sker inom ramen för EU. Om vägen tidigare gick från Finland över Sverige till kontinenten väljer man numera direkta förbindelser med Europa. Om allt färre finländare dessutom behärskar svenska blir anknytningen till det nordiska snarare en börda än en rikedom.

SÅ BLIR den förr så viktiga nordiska identiteten ett offer för globaliseringen. Men vi glömer att en sann världsmedborgare också kan bevara en lokal och regional identitet.

VAD KAN man då göra för att höja den nordiska profilen? Rapporterna från Nordiska rådets sessioner är ganska deprimerande: här handlar det tydligen om tråkiga och intetsägande möten som allt färre toppolitiker bryr sig om att bevis-

ta. De nordiska kulturprisen har fått en festligare framtoning med utdelning vid en TV-gala. Men något större genomslag hos den stora kulturpubliken har jag inte märkt.

ÄNDÅ FINNS det så mycket att upptäcka, inte minst bland de nationella kandidaterna till Nordiska rådets litteraturpris. I vinter har jag exempelvis läst författaren och multikonstnären Claus Beck-Nielsens obeskrivligt humoristiska uppgörelse med sina skrivande kolleger i "Mine møder med De Danske Forfattere" (Gyldendals förlag). Med något som kunde kallas kärleksfull ironi klär han av hyllade diktare som Klaus Rifbjerg, Peter Høeg och Pia Tafdrup.

Bakom myten framträder vanliga små människor, inte så sällan högfärdiga över sin framgång. Visst är det elakt, men ändå på något sätt ömsint och till sin utformning originellt och nyskapande. Vem skriver något liknande om finlandssvenska "ikoner" som Monika Fagerholm eller Kjell Westö?

Ge Norden en ny chans!

TOVE FAGERHOLM

Författare för vår tid

EYVIND JOHNSON och HARRY MARTINSON

DET HAR förflutit 40 år sedan Eyvind Johnson och Harry Martinson fick dela på Nobelpriset i litteratur. Priset förbittrade deras sista levnadsår och Harry Martinson begick till slut självmord på grund av kritikerangrepp som han fann djupt sårande och orättvisa. Svenska Akademien utsattes för hård kritik för att de premierat två av sina egna medlemmar, och många kritiker ifrågasatte det bestående värdet av de två pristagarnas alster – man framhöll att båda två har sina bästa verk långt bakom sig.

Isynnerhet det sista argumentet förefaller mig egendomligt. De flesta Nobelpristagare har fått vänta länge, en del hade nått sina högvattenmärken tiotals år innan de belönats. (till exempel Doris Lessing och Günter Grass).

Angår de oss?

Många Nobelpristagare är för länge sedan bortglömda. Deras

texter hör hemma i en förgångentid. De har sköljts undan av den väldiga bokfloden och ryms inte längre på bibliotekshyllorna. Det finns ändå böcker som höjer sig som vadstenar över strömfåran. De förmår skänka läsaren insikt och glädje utanför tidens och rummets begränsningar.

Hur förhåller det sig med Eyvind Johnson och Harry Martinson? Angår de oss? Har de alltså ett ärende till oss? Behöver vi fortfarande en i länder och tider vittskådande berättarkonst i frihetens tjänst? (Eyvind Johnson) eller ett författarskap som fångar daggdroppen och speglar kosmos? (Harry Martinson)

För mig finns båda författarna livslevande i minnets skattkammare, men jag har den senaste månaden läst några av deras främsta verk med nykritisk blick. Jag valde Eyvind Johnsons fyra stora historiska romaner *Strändernas svall* (1946), *Drömmar om rosor och eld* (1949), *Molnen över*

Eyvind Johnson
Harry Martinson

EYVIND JOHNSON, HARRY MARTINSON

→ *Metapontion* (1957) och *Hans nådes tid* (1960). För Harry Martinsons del valde jag de två diktverk som jag älskar mest, nämligen *Passad* (1945) och *Aniara* (1956).

Oerhört lika och paradoxalt olika

Johnson och Martinson har mycket mer än en plats i Svenska Akademien och Nobelpriset gemensamt. De har båda vuxit upp i fosterhem under svåra förhållanden.

De kom tidigt ut i världen, prövade på olika yrken och var båda två först synliga i arbetarpressen. De är också autodidakter i besittning av en anmärkningsvärd lärdom. ”De har inte flanerat på tillvarons trottoarer, de har sopat dem”, skriver Tore Zetterholm.

Båda har förnyat den svenska litteraturen och språket och de påverkade samtida unga författare som kunde känna solidaritet och identifiera sig med deras sjömän, landsstrykare och sågverksproletärer. Deras politiska illusioner sloknade snart, de bytte kommunism mot humanism och liberalism.

Ändå är de paradoxalt olika. Johnsons hav är Medelhavet, Martinsons är världshaven. Johnson hämtar sin vishet från antikens lärde, Martinson från kinesiska vismän och ursprungsbe-folkning runt om i världen.

Eyvind Johnsons huvud

hade äggets form

Ansiktet var genomlyst

som kinesiskt mingporcelain

Han såg med sneda djupa ögon

Ett uttryck av homerisk slummer.

Så skriver Hans Viksten. Det

finns ingenting kinesiskt eller homeriskt i Harry Martinsons ansikte. **Tore Zetterholm** beskriver hans sätt att le: ”Det var sällan det visa kinesiska småleendet jag hade väntat mig, hans ansikte sprack sönder i ett gatpojksgrin. Han var sagans fräcke vallpojke.”

Båda två kämpade med språket som vapen. De erövrade makten över orden genom en alltupplukande hunger efter litteratur. Som alldeles ung skriver Johnson: *Jag har inga ord nu. Längre fram kommer jag nog att få ord. Annars kan jag inte leva.*

Johnson blev en romankonstens mästare, med ironi och djupsinne beskriver han själens nöd. Hans omfattande lärdom famnar antikens kulturer och västerlandets historia.

Underbar prosa, kreativ poesi

Martinson skrev en underbar prosa, men det är nog i poesin hans språkliga kreativitet blommar rikast. Han står helt främmande för den ironi som utmärker Johnson. Ur naturminiatyrens mikroperspektiv uttrycker han sin kärlek till jorden, till det lågmälda och lågvuxna, men han skriver också med djup sorg om världens nöd och tomheten inom människan. Han blev fältbiologen, som är hemmastadd såväl i taoismen som i den moderna kärnfysiken.

Martinson beskriver sitt arbete med orden:

Ordets myra

kommer tillbaka. Lyfter försöker

på nytt besvärja

tingets tröghet

ordets förluster.

Tappar strået,

fattar det åter.

Ordets makt

och vanmakt känner

ordets myra.

Ensamhetens estetik

Johnson skildrar ofta människans behov av andra människors närhet men när också ett trotsigt självständighetsbehov. Ju äldre han blir desto djupare blir hans insikt att människan i grunden är ensam. Genom att bejaka denna ensamhet och vända den till något gott formulerar han en ensamhetens estetik. Hoppfullhet växer ur förtvivlan och styrka ur svaghet. I *Molnen över Metapontion* får ensamheten bilden av ljus: Ett ljus för sammarensamhet och höstensamhet, ett ljus som doftade, där bittra och söta lukter blandades.

Johnson gjorde som romangestalten Themistogenes: Han skötte sin ensamhet, vårdade den varsamt. Hans ögon var öppna mot det lilla nu som fanns. Eller med Themistogenes ord:

Det tycks mig ofta att jag lever ensam på en av andra övergivna ö. Stundom vill jag kalla den Omega, det slutligas ö, eller det seende ögats ö. Ibland kallar jag den Uthållighetens ö

Ensamheten är också för Martinson en hemvist. Han längtar efter den rätta balansen mellan ensamhet och gemenskap. Han skriver att kärlekslöshet är den tyngsta sten en människa kan tvingas bära. För den som är älskad är det lättare att förlikas med ensamheten och upptäcka ensamhetens rikedom:

Större än behovet av gemenskap

är behovet av de rätta ensamheterna

de rätta viloställena

i själ och hjärta belägna.

Liksom när ett hjärta

vilar sig mellan slagen.

Liksom den kinesiska vismannen Li Kan, som sitter under katalpaträdets och tänker söker sig Martinson till naturens frid. Värre än någonsin är det, att vara människa bland människor. Mitt i det entusiastiska ryggdunkandet han fick för både prosaböcker och lyrik kände han sig utnämnd till leende optimist, när det egentligen var väckarklocka han ville vara. Han blev inte sedd som den han verkligen var, den underbara språkdräkten överskuggade hans världssorg.

En helt annan form av ensamhet drabbade både Johnson och Martinson efter att de tilldelats Nobelpriset i litteratur. Den ensamheten förorsakades kanske av ”den kungliga svenska avundsjukan”.

Utsatthet och hot

Både Johnson och Martinson skriver om människans utsatthet och otrygghet:

På ett asplöv kan ingen bo i trygghet. Ändå bor där små kryp som inte vet att deras land är ett asplöv. För dem är det en hemort, ett hemland i en värld, asplövsvärlden. (Johnson ur *Hans nådes tid*)

Martinson är en tidig miljökampe. Han ser hur framstegsdyrkan och maskincivilisation hetsar och mekaniserar livet och våra stillsammaste drömmar. Han påtalar att det största hotet kommer från människan själv

Det finnes skydd mot nästan allt som är

mot eld och skador genom storm och köld

Ja, räkna upp vad slag som tänkas kan.

men, det finns inget skydd mot människan.

(Aniara)

En sann europé

Johnson föddes till en rotlöshet och hemlöshet som påverkade hela hans liv. Ingendera av hans föräldrar var norrlänningar och på grund av faderns sjukdom växte han upp i ett fosterhem. Tidigt bröt han upp för att försörja sig själv. Politiskt och fackligt engagemang förde honom till Stockholm och bildningshungern ledde honom ut på kontinenten. Att resa ut i Europa var en flykt från småskalighet och andlig inskränkthet.

Johnson skaffade sig en djup förtrogenhet med moderna strömningar i europeiskt kulturliv och andligt klimat genom att under en rad år leva i Tyskland, Frankrike, Schweiz och England. Hans intresse för det grekiska och romerska arvet i kombination med hans djupa insikter i Europas historia gjorde honom till en sann europé. Han var en skarp iakttagare och analytiker och hade en enastående förmåga att se historiens stora linjer och väva samman det närvarande med det förgångna. Hans båge spänner från Homeros till Hitler, från antiken till nutiden. Han visar att människornas villkor ständigt är de samma: vi föds och dör, vi älskar och lider, vi drivs av längtan och dröm och går vilse i oss själva.

Erfarenhet uttrycks bäst genom litteratur, ansåg Johnson.

Sina europeiska erfarenheter använde han i ett nydanande prosaexperiment, *Krilontrilogin*, där han skapar en allegori mellan fastighetsmarknaden i Stockholm under beredskapsårens Sverige och europeisk storpolitik i krigets slagskugga. Här framträder han som en lidelsefull försvarare av demokratiska livsvärden, besinning, förnuft och mänsklig respekt, det han uppfattar som Europas själ.

Världsnomaden

”Detta att resa är inte att skratta sig fram i Toscana”, säger Martinson. Han har ingenting till övers för turistens sterila sätt att betrakta världen. Det bästa sättet att lära känna folk och kulturer är att arbeta sig fram. Det är vad Martinson själv gjorde. Han har färdats över de sju haven och luftfat över kontinenterna. Han mötte världen med vidöppna sinnen och bevarade allt i sitt rymliga och exakta detaljminne. Så uppstod hans världsnomadfilosofi: den ständigt resande människan, som undviker civilisationens likriktning och bofasthetens stagnation och som insiktsfullt vårdar vår sårbara och utsatta jord. I hans anarkistiska ideologi leder den geografiska rörligheten framför allt till en djupare medmänsklighet.

Martinson måste emellertid på grund av sviktande hälsa upphöra med sitt vagabondliv. Han har förlorat sitt hav, förlorat löftets fjärran. Han fick lägga om kursen mot de små ytornas äventyr och den inre resan. Världsnomaden blir en lyrisk hypotes som har kvar en längtan till det lågmälda, till enkelhet och frid. Han skriver i *Passad*:

Men nya visa upptäcktsmän jag mött →

ha pekat inåt
 mot det nya Godwanas kuster.
 Och de ha sagt mig
 att gömda vågor alltid vandra
 där,
 att hav av gåtor alltid strömma
 där
 kring inre resors obeskrivna öar
 och jag har lyssnat tyst till dem
 och anat
 en ny passad – ett nytt
 Godwanaland.

I den inre resan kunde han använda taoismens heliga skrift Tao Te King som kompass.
 De självklara tingen, jorden, solen och havet består.

Den vise kan ingenting tillägga.
 Och finner han något att tillägga
 så kommer våren ändå,
 och sommaren och hösten och
 döden.
 Den vise kan bara bereda väg för
 det självklaras lyskraft.
 Den vise är en visare
 som visar vad den största, den
 lysande klockan
 i evighet är.

Romanen som tidsspegel

För att förstå världen vi lever i måste vi göra verklighet till saga, sade Johnson.

Under sina resor i ett sargat och desillusionerat Europa mötte han krigströtta män plågade av mardrömmar, medvetna om att i krig är alla förlorare, drabbade av hur svårt det är att verkligen komma hem. Han möter också drömmen om en individuell frihet. För att spegla denna verklighet tar han sig för att återberätta en gammal saga. Så uppstår hans märkliga mästerverk *Strändernas svall*, en mo-

dern omdiktning av Odysseén, som Johnson nog så signifikant kallar en roman om det närvarande. I en handling förlagd till forngrekland gestaltar han förhållandena i Europa i hans egen tid. Odysseus är en avglorifierad krigshjälte, trött på våld och plågad av sina egna illgärningar. När han till slut når sitt Ithaka, finner han att våldsspiralen inte har något slut.

Johnson är själv en Odysseus som förenar bortresan med en hemlig dröm om att komma tillbaka och verkligen känna sig hemma.

Drömmar om rosor och eld är förlagd till 1600-talets Frankrike, men romanen fungerar som en tidsspegel för vår tids masspsykos och brutala rättskipning. Häxprocesser och skenrättegångar med tortyr som förhörsmetod framstår som tydliga paralleller till vad 1900-talets Europa gått igenom utan att Johnson behöver komma med några pekpinna. Genom att använda privata protokoll och dagböcker uppnår han en kylig objektivitet som ger hela berättelsen en skendokumentär prägel. Mot denna grymma tidsspegel ställer han den inre friheten och humanismen som ett vaksamt intellekt är förpliktigt att sträva mot.

Molnen över Metapontien har den mest sofistikerade kompositionen av de historiska romanerna. Här flätar Johnson samman tre olika tidsplan, dels 1950-talet, dels 400-talet f. Kr. i Syditalien och under hellenernas härtåg till Babylon, dels krigsåren i tyskt koncentrationsläger.

Det är den enda av Johnsons historiska romaner jag inte hade läst som ung. ”Det är hans yp-

persta”, sade förläggaren på Themis bokförlag (Se sidan 22), när jag köpte romanen av honom på bokmässan i Helsingfors. Det blev julens stora läsoplevelse för mig. Jag är tacksam över att Themis gett ut romanen i nytryck (2008). Jag hade först ingen aning om vad som väntade mig: ingenting mindre än en återberättelse av *Xenofons Anabasis!* Sista versen ur Gustaf Frödings dikt *Ur Anabasis* lärde jag mig uttill redan som barn:

Men Xenofon, som kom ihåg
 den hårda vedermöda
 hellenerna fått genomgå och
 ännu måste bida,
 och hungersnöd och frost och
 efterblivna döda,
 var stolt och glad att se hellener
 kunna lida
 och ändå kunna glädja sig och
 höja sig
 till mera ädla ting än sorgen
 över nöden
 och icke som barbarer böja sig
 i skräck och vanvett inför hårda
 öden. –

Vedermödorna under de tiotusens återtag skildrar Johnson förvisso, fastän han är återhållsam med detaljer. Frödings högstämthet och idealism saknas. I stället är det återigen den kärva sanningen att det inte finns några goda segrare som återkommer. En seger större än alla andra skulle hellenerna ännu vinna, nämligen segern över sin sorg.

Vansinnet i krigets spår

Sorgen är det som binder samman de olika tidsskedena till en stark förnimmelse av samtidighet och tidlöshet. 400-talets Themistogenes, som deltar i här- →

→ tåget, flyr egentligen sorgen över de dräpta barnen och hustrun i Syrakusa. Svensken Klemens Decorbie som på 1950-talet besöker tempelruinen i Metapontion är en nutida Themistogenes och han bär på samma sorg. Han är också ett vittne till vansinnet i krigets spår, han har vistats i tyskt fångläger tillsammans med den fransk-judiska arkeologen Jean-Pierre Lévy. Märkligt nog är det Lévy som står för hoppet och godheten och andens seger. Decorbie vandrar i Lévy's fotspår för att finna Themistogenes.

För mig är det tre berättarna homonymer till Johnson själv. Det är han som ser molnen vandra över tempelruinerna i Metapontion och bejakar sorgens röst:

Jag genomskådar min smärta.
Jag betraktar den så som man
betraktar ett moln som driver
över himlen. Jag såg smärtans
rörelser. Men i detta nyktra skådande behöll jag min smärta, min sorg.

Han känner hur ett leende far över hans ansikte, och det är varken sorg eller glädje, det lägger sig över hans ansikte som en smekning, det är som en dryck av friskhet. Det är så jag ser Johnsons ansikte: som bar det ett sorgens leende.

Hans nådes tid har av en del kritiker ansetts utgöra höjdpunkten i Johnsons författarskap. Detta storslagna epos handlar om det turbulenta 700-talet då Karl den store utvidgar sitt rike. Hans våldrillade ryttarhär får marken att darra och ett finmaskigt spionnät fångar in Bertoald Lupigi och hans söner, som får genomleva hans nåds barmhärtighet i fånghållorna. Det är asplövlivet John-

Favoritcitat **Johnson:** **Jag är mitt eget livs timglas** **Martinson:** **I valet mellan Gud och Gåtan väljer jag Gåtan**

son skriver om. Maktspråk tystar den enskilda människans svaga stämma.

Det är grym och vacker läsning om sorgens uppgivenhet och illusionslöshet, men också om kärlek som inte låter sig förkvävas och paradoxalt nog, om inre förtröstan.

Kanske sagan ljuger? Eller: Nej! Sagan ljuger aldrig på det onda sättet, den söker fram sanningen till Guds ära. Den strör blommor, den breder ut andens skönhet över de jordiska tingen.

Johnsons stora historiska romaner är sagor som sprider sanning också över vår tid.

Den förmenta optimisten

Martinsons poesi är också nutidsspeglar. Hans diktning om mikrokosmos och kosmos har kallats för eskapism i en ond tid, man har förbisett att den anarkistiska bristen på respekt för jordiska ägodelar och världslig framgång är starkt politiskt laddad. Även den mest idylliska naturdiktningen har politiska förtecken, hans makrokosmos med rovtsteklar och glupska skalbaggar speglar vår tids diktatorer, terrorister och tyranner. Det är den förenta optimisten Martinson som Nobelprismotiveringen lyfter fram: diktningen som fång-

ar dagdroppen och speglar kosmos. Det hade gjort Martinson gott med en mindre poetisk men mer djuplodande motivering.

Martinsons angelägna budskap gäller fortfarande: vår verkliga fiende är civilisationen i sin urartning och vår fiende finns överallt där livet hetsas, mekaniseras, förringas och berövas sin värdighet. Det rör sig inte om verklighetsflykt utan en djup insikt om en hotande katastrof. Den svages styrka och den ringes rikedom i de små närliggande tingen diktar han om i *Passad*. Det är dikter som skänker tröst, men också insikt om att vi måste omvärdera vad vi prioriterar högst.

Aniara, Martinsons stora rymdepos, är vår tids mest pessimistiska verk. Det är ett vanmaktens och självförstörelsens sorgekväde. *Aniara* kan, om man så vill, läsas som en mörk framtidsvision av hur kärnvapenkrig gör jorden obeboelig och tvingar människorna att gå ombord på rymdskeppet *Aniara* för att finna en ny tillflyktsort. *Aniara* kommer emellertid ur kurs, förlorar styrförmågan och färdas hjälplöst vidare med döden som följeslagare mot Lyrans stjärnbild i ett oändligt universum.

I 103 sånger på blankvers skild-

ras detta science-fictionepos med ett språk präglad av enastående nydanande poetisk fantasi. Människorna ombord på skeppet dämpar sin ångest inför utplåningen genom hektisk sinnenjutning och sekteristisk religionsutövning. Till slut är det bara de goda minnena från Dorisdal, livet på jorden, som ger en stunds lindring. Berättarrösten är mild, sorgsen medmänsklig utan att döma. Allra vackrast ljuder den i sång 72, *Sång till Karelén*.

Aniara är egentligen ett grekiskt ord som betyder sorgen, i Martinson epos blir det "Sorgens skepp". När jag läser *Aniara* i dag kan jag se detta sorgens skepp som en symbol för vår egen jord som färdas mot sin förintelse genom den isande rymden. Människorna förmår inte längre styra vår jord. Genom hejdlös exploatering utplånas någon livsform varje sekund. Vetenskapen lierar sig med girigheten och utvecklar destruktivitetens hjälpmedel. Människor berövade metafysisk mening och inre sanning dövar sin tomhet och ångest med droger och extremism. Martinsons röst väddar fortfarande till förnuft och besinning. Är det inte dags att lyssna?

Eyvind Johnson 1900 – 1976

Föddes i Svartbjörnsbyn i Norrbotten

Prövade på en rad olika yrken (till exempel stockflottare, biografvaktmästare) från 14-års ålder

Skrev flitigt i vänsterpressen och grundade tidskriften *Vår nutid* 1920

Debuterade 1924 med novellsamlingen *De fyra främlingarna*

Vistades i Tyskland och Frankrike långa perioder under 20-talet

Framträdde under 30-talet som lidelsefull antinazist (*Krilon-trilogin*)

Bodde i Schweiz 1947-1949 och i England 1949-1950

Självbiografiska romaner: *Romanen om Olof* i fyra delar (1934-1937)

Ledamot av Svenska Akademien 1957

Nobelpriset i litteratur 1974

Harry Martinson 1904 – 1978

Föddes i Jämshög i Blekinge

Fadern dog 1910, följande år flyttade modern till USA, varvid de sju barnen ackorderades ut i socknen

Gick till sjöss som 15-åring, tillbringade flera år utomlands både som sjöman och vagabond.

Avmönstrade 1927 på grund av tuberkulos

Publicerade dikter i arbetarpressen

Debuterade 1929 med diktsamlingen *Spökskepp*

Reseskildringar: *Resor utan mål* (1932) och *Kap farväl* (1933)

Självbiografiska romaner: *Nässlorna blommor* (1935) och *Vägen ut* (1936)

Ledamot av Svenska Akademien som första autodidaktförfattare 1949

Nobelpriset i litteratur 1974

GRÖNT

Marita Karlssons artikel om **Blått** ingick i *Svenskbygden* nr 1-2013, och artikeln om **Purpur** i nr 1-2012.

Del av målning; Grönt – MARITA KARLSSON.

ROMAREN PLINIUS d.ä. (23-79 f.Kr.) beskrev hur man tillverkade det gröna pigmentet kopparkarbonat, den gröna färg som romarna använde för att måla väggmålningarna i bland annat Pompeij: man lägger koppar, mässing eller brons i ett fat med vin som fermenteras, och skrapar efter några veckor av det gröna pulver som bildas på ytan. Han skrev också: ”Ingenting är grönare än smaragden”, och romarna lär ha älskat smaragden mer än andra stenar –bland annat stärkte man ansträngda ögon genom att man såg på ädelstenen.

Samma sorts terapi, men nu utan stenen, gäller ännu i dagens värld. Grönt anses vilsamt

för ögonen. Färgen förhindrar yrsel, huvudvärk och ögonflimmer.

Genom tiderna har smaragden med sin glödande gröna färg, genomträngd av ljus och mörker, uppfattats som ett skydd mot sjukdomar. Stenen kallades i Rom också för egyptisk eller etiopisk sten. Egyptierna uppges ha byggt tempel, där färgterapi utövades så att solljuset kunde passera genom färgade ädelstenar som lyste på dem som sökte hjälp. Färgkurer och blandningar av grönt kopparsalt och vax användes bland annat, berättar 1500 år gamla papyrustexter, för att bota gråstarr. I en 2000-årig kinesisk medicinsk text, Nei Ching, beskrivs färgdiagnostice-

ring på följande vis: när de inre organen är gröna som kungsfiskarens vingar (grönblå) är de fulla av liv. Å andra sidan, om deras färg är gröna som gräset är de utan liv.

Grönska

Den kändaste förespråkaren för smaragden och för det gröna är kanske **Hildegard von Bingen** (1098–1179). Hon var abbedissa i det blomstrande benediktinerklostret i Bingen. Hildegard var mystiker, predikant, läkare, vetenskapskvinna, konstnär, poet och kompositör och hon skrev nio böcker i ämnen som teologi, medicin och fysiologi. I Hildegards sänger finns en märklig och

personlig lovsång, där det centrala är begreppet *Viriditas* som har många betydelser, bland annat grönska, eller Guds skapande ljus. Hennes gröna är en manifestation av den uppståndne Kristus, det gröna är en skapande kraft som innehåller helande krafter. Nedan en av hennes mest kända sänger:

O nobilissima viriditas

O nobilissima viriditas quae radicas in sole

et quae in candida serenitate lucet in rota,

quam nulla terrena excellentia comprehendis,

tu circumdata es amplexibus divinatorum mysteriorum.

Tu rubes ut aurora, et ardes ut solis flamma.

O, ädlaste grönska, med rötter i solen,

i strålände höghet upplyser du den krets,

som ingen jordisk glans kan fatta,

omfamnad är du av gudomligt mysterium utan ände.

Du skimrar i gryningen, du glöder som solens flamma.

I en finsk tolkning av **Pia Skib-dahl**:

Oi ylhäisin vehreys, joka olet juurtunut aurinkoon,

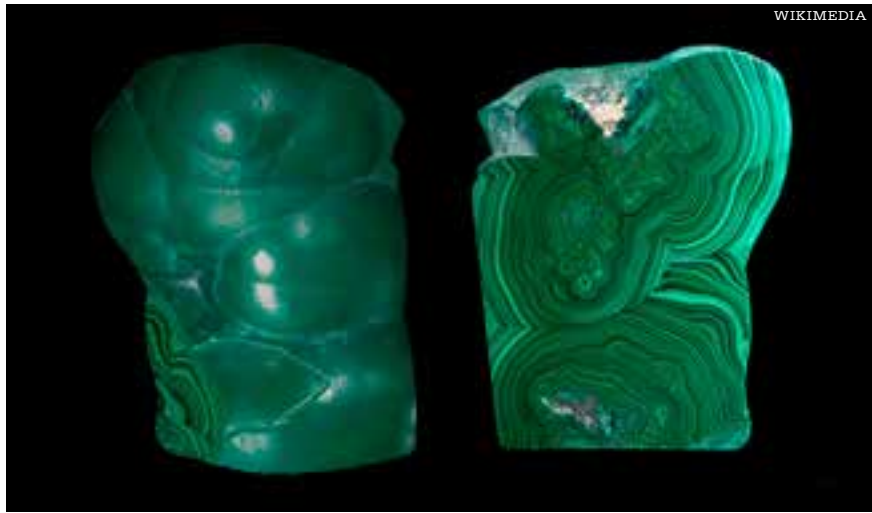
ja joka loistaa hohtavassa kirkkaudessa, pyörässä, jota ei mikään maallinen loistotavoita, olet läpikotaisin jumalallisten salaisuuksien syleilemä. Sinä loistat aamuruskona ja hehkut auringon liekinä.

Bakom Hildegard von Bingens texter om ädelstenarna och deras helande inverkan finns komplicerade biosyntetiska sammanhang. Hildegard säger i sin ädelstensmedicin att smaragden tar upp allt det gröna i naturen och

WIKIMEDIA

Gachala-smaragden är en av de största ädelstenarna i världen, på 172 gram. Stenen hittades 1967 i gruvan La Vega de San Juan i Colombia. Den kan ses i National Museum of Natural History (Smithsonian) i Washington, D.C.

Malakit är ett grönt kopparhaltigt mineral som utgjorde ett av de första gröna pigmenten som användes under antiken.

kristalliserar det till livets materie (*viriditas*).

Hundra år senare relaterar **Albertus Magnus** (1193–1280) samma erfarenheter som Hildegard gällande stenarnas egenskaper.

Det gröna och smaragdens egenskaper verkar överhuvudtaget ha haft (och har) en stark plats inom läke- och terapivärlden. Åtminstone så sent som på 1990-talet fann man belägg för att läkare såväl i Latinamerika som Nordafrika bar smaragdring. Och studenter som studerar målningsterapi vid Emerald Foundation i Holland får efter fyra till fem års studier en liten smaragd som gåva.

Smaragden är en ädelstensvariant av mineralen beryll, där akvamarin är den blåare varianten. I sig är beryll färglös, både smaragden och akvamarinen får sin färg från små orenheter i form av metaller, i smaragdens fall krom eller, mer sällsynt, vanadium. Smaragden har en hårdhet på 7,5–8 på Mohs skala, som går till 10.

Le rayon vert

”Har du någon gång följt med

solnedgången vid havet? Säkert, men observerade du då de sista strålarnas fenomen? Den sista strålen är inte röd utan grön. Den här gröna färgen kan inte konstnärerna fånga, lika lite som ett kristallklart hav. Om det finns en grön färg i paradiset så är det denna gröna färg, hoppets färg”. Det säger **Pekka Parviainen** i tidningen Tiede. Också **Jules Verne** har talat om ”le rayon vert”. En gammal skotsk legend säger att den som en gång sett den gröna strålen aldrig mer tar fel i känslöfrågor...

Grönt inom religionen

I flera religioner är grönt färgen som associeras med uppståndelse och återfödelse. Grönt är den färg som kopplas samman med söndagen i den katolska kyrkan. Inom esoterisk islam finns sju utvecklingssteg som benämns med olika färger. Den högsta nivån är profetens färg, grönt. Profeten har en grön turban och grön mantel. Grönt är sålunda en he-

lig färg inom islam. I Algeriet finns orter där man målar sitt hus grönt efter att ha gjort en pilgrimsfärd till Mecka.

Men det finns också de som varit irriterade på färgen, som **Wasily Kandinsky**, konstnär och en kort tid lärare vid den berömda konstskolan Bauhaus (1919-1933) i Tyskland. ”Den intar samma plats som borgerligheten gör i den mänskliga världen, den är orörlig, nöjd med sig själv och begränsad i alla sina utblickar”, konstaterar han.

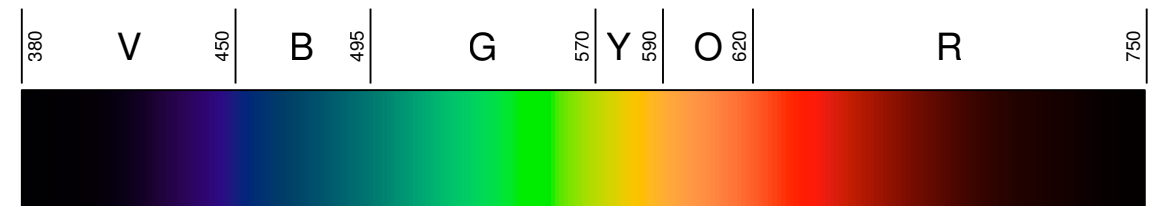
Naturens grönska

Som nordbo längtar vi efter naturens alla gröna nyanser där vi kan vila ut, känna oss omhändertagna och uppfriskade. Grönt symboliserar för oss tillväxt, ekologi, harmoni, fräschör och fertilitet. Grönt kopplas i allmänhet direkt till naturen. Grönt har en lugnande effekt: den skapar balans, lugn, säkerhet och trygghet. Grönt står också för ungdom och fräschör.

Källor: Gottfried Hertzka/Wighard Streblov: Die Edelsteinmedizin der heiligen Hildegard • Pekka Parviainen, artikel i Tiede 5/2008 • www.aftonbladet.se/kultur/0008/09/bygga.html • wikipedia

PRIMAVERA DI STABIAE, en fresk från den antika romerska staden Stabiae som kan ses i arkeologiska museet i Neapel.

På färgskalan ligger grönt mellan gult och blått. Grönt ljus har en våglängd på kring 520-570 nanometer. Grönt är en av tre primärfärgerna i additiv färgblandning – det färgsystem som används på tv- och datorskärmar.

Är du SFV:are och har gett ut en egen bok?

Här anmäler vi böcker som SFV-medlemmarna gett ut på eget förlag, på mindre förlag, eller via andra självständiga utgivare. Förutsättningen är att boken kan köpas eller beställas av allmänheten.

Skicka till redaktion@sfv.fi en kort synopsis på boken och skribenten, samt en pärmbild. Beskriv bokens utformning och sidantal. Och viktigast: meddela var intresserade kan köpa eller beställa boken.

Svenska folkskolans vänner

Hur bär man ett namn?

Så heter ”en frejdigt skriven, yvigt strukturerad bok om adelskap i allmänhet och von Willebrand i synnerhet. Bokens kärna är en lunch – på äldre finlandssvenska lönch – som tre herrar von Willebrand, Reinhold, Erik och Herman, intar i augusti 1929, tillsammans med en fjärde man, Pauli Blomstedt, ingift i släkten.” (Nalle Valtiala i Hbl 3.3.2013).

Agneta von Essen, själv född von Willebrand, skrev om herrlönchen och om sin barndom i efterkrigets Helsingfors. Roande och retsamt!

Eget förlag, 154 sidor.
ISBN 978-952-93-1251-1
20 euro (porto ingår)

Kan köpas på Luckan i Helsingfors eller beställas agneta.vonessen@kolumbus.fi. Mobilbest. 050 337 4403, skriv gärna SMS med din adress. Eller skicka ett kort till Agneta von Essen, Tölögatan 9 A 7, 00100 Helsingfors. Inbetalningskort med boken.

Året runt på en höft

”Prosa med innehåll är rubriken för Yvonne Hoffmans inlägg om Agneta von Essens femte bok i en serie som skildrar livet som pensionär”. (Vasabladet 10.11.2013)

Romanen beskriver ett år från höst till höst med resor, höftproblem (egna och andras), böcker och läsning.

”Vi borde få ett nytt begrepp för detta slags tankeprosa, gärna läst av den som inte söker spänning utan en stunds avkoppling i sällskap med en kunnig och rolig berättare.”

Eget förlag, 118 sidor.
ISBN 978-952-93-2948-9
20 euro (porto ingår)

Kan köpas på Luckan i Helsingfors eller beställas agneta.vonessen@kolumbus.fi. Mobilbest. 050 337 4403, skriv gärna SMS med din adress. Eller skicka ett kort till Agneta von Essen, Tölögatan 9 A 7, 00100 Helsingfors. Inbetalningskort med boken.

Den förskräckliga greven av Viojoki

Anna Kivekäs roman är en fantasiprodukt som handlar om familjen Gyllenglaaf på det idylliska herresätet Viojoki någonstans i västra Finland, och tiden är början av 1800-talet. Ute i Europa rumsterar kejsar Napoleon och tsar Alexander om bland nationerna, och den svenska kungamakten gör sina fatala misstag. Även lilla Finland påverkas.

Eget förlag, 267 sidor. Finns även på finska.
Till salu på opusliberum.com. Boken kan även beställas per telefon 050-5247360 eller 03-344 6253.
ISBN 978-952-93-0451-6

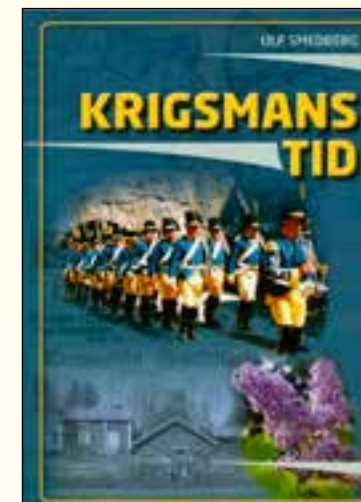

ROSENDRÖM med tagg

Dikter skrivna av en österbottning i Nyland och som handlar om ett mångfacetterat händelseförlopp. Det är fråga om glädje och sorg, livsfilosofi och ett märkligt ljus, en energi, som en röd tråd i diktsamlingen.

Fil.mag. Ann-Sofi Wärnå är naturvetare och lärare med intresse för livslångt lärande.

Eget förlag, 68 sidor
Cirkapris 15 e + porto.
För information och beställning: annsofi.warna@hotmail.com

Krigsmans tid

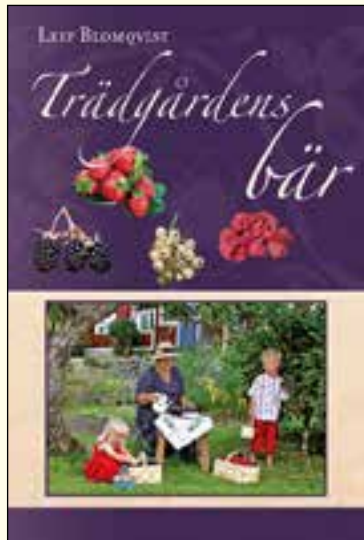
Fil.mag Ulf Smedberg sammanfattar i boken 26 års forskning kring den svenska tidens ständiga knekthåll i en fallstudie av förhållandena i Nykarleby socken 1734–1810. Framställningen behandlar rotesoldatens värld, villkor och verklighet från antagning till avgång; hans härkomst och familjeförhållanden såväl som förhållande i krig och fred. Matrikeldelen innehåller personuppgifter för drygt 300 man.

Boken skildrar också rotesoldatens anpassning till rollen som krigsmaktens synliga representant hos landsbygdsbefolkningen och hur detta möte på gräsrotsnivå kom att forma den påtvingade symbiosen mellan krigsmakten och bondesamhället.

Hård pärm, 612 sidor, 85 bilder, 6 kartor.

ISBN 978-952-93-3218-2

Boken kan köpas via bokhandlarna och Förlags Ab Scriptum. Den kan också beställas per tel. 050-5534669 eller via e-post: ubjs45@gmail.com

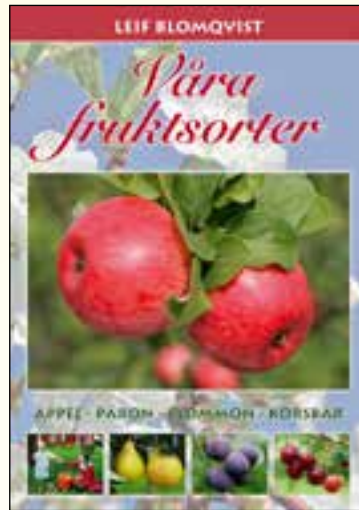
Trädgårdens bär

Leif Blomqvist, trädgårdsmästare, pomolog och författare ger med *Trädgårdens bär* ut sin andra bok om nyttoväxter.

Solmogna bär från egen täp-
pa är något många längtar efter. Boken hjälper dig att förverkli-
ga den drömmen, och ger råd om
hur du skall lyckas med odling-
en. Du hittar nyheter inom bär-
odling, men även ovanliga och
smått exotiska sorter som kan
odlas i vårt karga klimat. Vad
sågs om sockergubbar, psalm-
bär och blåhallon?

Förlag: Ab Leif JM Blomqvist Oy
224 sidor, inbunden, B5 format.
Rikt illustrerad.
ISBN 978-952-92-1610-9

Finns att köpas från alla bokhand-
lare som säljer svenskspråkiga
böcker, samt direkt av författaren:
blomqvist@multi.fi eller www.
blomqvistplantskola.com

Våra Fruktsorter

Boken beskriver 175 olika
fruktsorter i ord och bild. En
sorthandbok som hjälper dig
att välja rätt sort bland dagens
mångfald av fruktsorter och en
handbok för dig som vill veta
mera om hur du ska lyckas med
dina fruktträd; sortval, plante-
ring, gödsling, skötsel m.m.

Leif Blomqvist, Trädgårds-
mästare, pomolog och författa-
re, ger med *Våra Fruktsorter* ut
sin tredje bok om nyttoväxter.
Hans två senaste böcker har bli-
vit nominerade till Årets Träd-
gårdsbok i Sverige.

Förlag: Ab Leif JM Blomqvist Oy
272 sidor, inbunden, B5 format.
Rikt illustrerad

ISBN 978-952-67340-0-2

Finns att köpas från alla bok-
handlare som säljer svenskspråki-
ga böcker, samt direkt av författa-
ren: blomqvist@multi.fi eller www.
blomqvistplantskola.com

Våra skotska förfäder

Liva Söderhjelm och Otso Kive-
käs bok handlar om Ann Camp-
bells förfäder, de skotska klaner-
na Campbell och Fraser och de
många ingifta släkterna. Det be-
rättas hur Ann Campbell, som
var född i Indien, hamnade i Fin-
land och vilka hennes efterkom-
mande är. Här kommer famil-
jerna von Schoultz, Furuhielm,
Tammeland, Tigerstedt och
många andra in i bilden. Men
skottarna, dessa krigsherrar, po-
litiker och orostiftare, är huvud-
saken. Vilka var de, vad gjorde de
och vad stred de om?

Eget förlag. Rikt illustrerad. 110 si-
dor.

ISBN 978-952-93-1396-9

Kan köpas på Akademiska bok-
handeln i Helsingfors och Åbo.

Selma Lagerlöfs annorlunda inspirationskälla

Utgångspunkten för Sel-
ma Lagerlöfs inspiration
och litterära skapande
var ofta en berättelsesam-
ling eller ett kulturhisto-
riskt verk. Hon sade själv
att hon inte var i behov av
flera litterära verk eller an-
dra arbeten för att kunna
skapa sina berättelser. Ett
enda verk – en roman av
Lie, en fornisländsk saga,
en Eddadikt – eggade och
tuktade. Men det finns ett
undantag: Hennes roman
Antikrists mirakler.

PÅ DEN ädla ön Sicilien, där
det finns kvar mera av gam-
mal sed än på något annat ställe
i söder... Så börjar ett av kapitlen
i Selma Lagerlöfs mest svårtol-
kade roman *Antikrists Mirakler*,
som utspelar sig på Sicilien under
sent 1800-tal. Romanen, förfat-
tarinnans andra, handlar om den
framväxande socialismen på Sici-
lien. En berättelse om det falska
Jesusbarnet som stulits från sin
krubba i kyrkan Aracoeli i Rom
och bytts ut till en kopia med in-
skrift i sin krona som lyder: "Mitt
rike är endast av denna världen"

Bilden kan ses som Antikrist,
någon som verkar för det jordis-
ka istället för det himmelska. Hu-
vudhandlingen kretsar kring ett
romantiskt par, Micaela och Ga-
etano. Hon är starkt religiös. Han
är troende men även nybliven so-
cialist och vill förändra världen.

Selma Lagerlöf år 1881.

Micaela kan inte acceptera soci-
alismen, därför att hon ser den
som ett slags Antikrist, som ska
vända folket bort från det him-
melska. Efter ett uppror fängs-
las Gaetano och Micaela får då

en uppenbarelse i en dröm. Hon
ska bygga en järnväg runt Sicilien
och då ska hon genom Guds vil-
ja få Gaetano tillbaka. Genom att
be till en Kristusbild, som i själva
verket är en falsk sådan, får hon →

Taormina, Sicilien.

→ hjälp med sina åtaganden. *Antikrists mirakler* syftar till att försona kristendomen med socialism och är en komplicerad historia med många olika trådar i sin väv: passion, socialism, gudstro, modernism och jämlikhet.

Antikrists mirakler är inte idag ett av Selma Lagerlöfs kända verk. Däremot är det ett verk som bidrog till Lagerlöfs erkännande som författare. Den största behållningen av att läsa boken idag är att se den som ett dokument över folket och trakten som de en gång var på Sicilien. Den sicilianska folkloristen **Giuseppe Pitрэ** (1841-1916) kom att bli Selma Lagerlövs största inspirationskälla.

VEM HAR här i Norden hört talas om den sicilianska läkaren, senatören och folkloristen Giuseppe Pitрэ? Denna banbrytare inom etnografiska studier vann lagrar som folklorist eftersom han skrev de första

vetenskapliga studierna om siciliansk folklore. Ett digert verk på 25 volymer, den första utgavs 1871. Verken dokumenterar Siciliens rika folkloristiska arv, som härstammar både från europeiska och arabiska traditioner.

År 1894 hade Selma Lagerlöf lärt känna **Sophie Elkan**. En förmoden Göteborgsdam som hade blivit änka och mist ett barn och som redan var en väletablerad författarinna. Vänskapen mellan Elkan och Lagerlöf fördjupades, och snart kunde de båda börja planera en lång utlandsresa med Italien som främsta mål. En slags *Grand Tour*, vilket var vanlig bland kulturpersonligheter. Väl förberedda gav väninnorna sig iväg hösten 1895. Selma Lagerlöf är då 36 år. Ivrig. Förälskad? Redan berömd.

Lagerlöf hade fått en hel del arvoden för en novellsamling, men också fått resebidrag av hovet, och hon fick tjänstledigt från flickskolan. De två väninnorna

var i Italien i åtta månader och resan kom att bli en riktig bildningsresa. Den första etappen var Rom, där de besökte de museer, teatrar, kyrkor och föreläsningar.

DEN BLIVANDE sagobeskrivningen från de värm-ländska skogarna skaffade sig sålunda en gedigen kunskap om Italien. Hon blev samtidigt medveten om landets sociala och politiska problem. De är möjligt att Lagerlöf redan under vistelsen i Rom fått syn på Giuseppe Pitрэs böcker.

En av de två väninnornas små pilgrimsfärder i den eviga staden ledde till *Santo Bambino Gesù* Jesusbarnet i basilikan Santa Maria i Aracoeli – himmelens altare. En basilika som byggts på en plats där ett romerskt altare funnits.

Inne i kyrkan finns statyn av Jesusbarnet från femtonde århundradet. Enligt en tradition är barnet snidat av en franciska-

nermunk från trä av ett olivträd i Getsemane. Det var detta Jesusbarn prytt av en glänsande krona av guld och ädla stenar som inspirerade författarinnan till den falska kristusbilden.

RESAN FORTSATTE till Sicilien och väninnorna tillbringade tre månader i Taormina. Hit hade författare, konstnärer och intellektuella sökt sig inspirerade av **Goethe** som lanserat platsen. Ett sekel senare kurerade greven **Otto Geleng** en bronkit och målade tavlor med blommande mandelträd och ett snöhöljt Etna. Tavlorna lockade andra resande till Sicilien.

Lagerlöf och Elkan bodde på lyxhotellet Timeo med en hänförande utsikt över det snöhöljda Etna. Fikusträden på piazzorna gav behaglig skugga och svartklädda gummor satt med ansiktet vänt mot väggen och broderade.

Lagerlöf går i smala gränder, ser samma hus och kvarter i sam-

ma färger och samma ljus som i Gelengs tavlor. Hon går i en stad som blir det fiktiva Diamante i *Antikrists mirakler*. Springbrunnen i barock med Minotauren, till hälften människa, till hälften tjur, vaktar på piazza del Duomo.

Här samlade Selma Lagerlöf stoff till det som skulle bli hennes andra roman. Men det hon upplevt i Taormina räckte inte till att författa en hel bok. Lagerlöf lider av skrivkramp när hon kommer hem.

Det är svårt att göra något av det sydländska. Människor brukar vara fulla av svärmeri då de kommer därifrån och då går det ju av sig själv att skriva, men jag fann det snarare löjligt därnere, eller gripande storartat eller slitande sorgligt. Nästan inga mellanting och det är väl dem vi nordbor är vana vid.

Hon har svårt att greppa det hon upplevt. Hon ser motsättningen

mellan de fattiga och de rika.

De främmande sederna, den religiösa extasen. Vidskepelisen. Okunskapen. Allting är så gripande sorligt eller storartat vackert.

Kunde hon hitta något skrivet om det hon upplevt där? I Rom har någon tipsat henne om Giuseppe Pitрэ. Så beställer hon folkloristen Giuseppe Pitрэs böcker hem till Mårbacka.

Den digra samlingen med folklore ger henne inspiration och berättarglädje. Hon lånar friskt och översätter, för att ge autentisk lokalfärg åt sin berättelse.

Selma Lagerlöf använder sig främst av volym fyra, blir inspirerad av medeltida legender, av folktron, fromheten och vidskepseln. Läser om traditioner som hon kanske upplevt, men som blir bekräftade i Pitрэs texter. Marionetteatern beskrivs i detalj. Här finns legender om den →

Läsbiten

Läsbiten är denna gång novellen Moderskärlek ur Anders Larssons novellsamling **HJÄRTAT ÄR EN INDIAN**, som handlar om barndom och åldrande, resor, vandringar och besvärlig kärlek. Att vara barn, att ha barn men också att sakna barn återkommer i olika sammanhang.

I recensioner och prismotiveringar återkommer lovsorden för Larssons smärtsamt gripande ärlighet, hans sätt att skriva "vaket och naket, ömsint och berörande, med humorkryddat allvar" eller som i Vasabladet: *Larsson behärskar novellformatet med mästertlig hand, han är skicklig på att snabbt piska igång berättelsen och med koncentrerade passager göra texten aktiv – han täcker in oerhört mycket i bara några meningar.*

ANDERS LARSSON (f. 1952, Västervik, Sverige) är skådespelare och författare. Han är utbildad vid Statens scen-skola i Göteborg och är sedan 1979 bosatt och verksam i Finland. Som dramatiker debuterade Larsson på Svens-

ka Teatern i Helsingfors 1982 med *Svarta stjärnor mot vit botten*, varefter han skrivit ett tjugotal pjäser som uppförts på flertalet finlandssvenska scener.

SUSANNE RINGEHL

GIUSEPPE PITRÉs folkloristiska verk om Sicilien var Selma Lagerlöfs inspirationskälla för boken *Antikrists Mirakler*.

→ undergörande svarta madonnan, om ärkeängeln Mikael och hans kamp med Lucifer. Om Syrakusas skyddshelgon Santa Lucia och Palermos Santa Rosalia. Och så väver Selma Lagerlöf detta in i sin egen roman.

ETT AV kapitlen i *Antikrists Mirakler* heter *En jettatore*. Ursprunget finner Selma Lagerlöf hos Pitré. I ett av sina kapitel skildrar Pitré på ett mycket detaljerat vis en allmänt förekommande vidskepelse bland sicilianare. Nämligen att det fanns *jettatore*, det vill säga män födda med det onda ögat. En sådan man var farlig, ty var han än befann sig bringade han olycka med sig. Han kunde få hästar att skena och resenären kunde falla ur vagnen och bryta nacken. Ifall *jettatoren* befann sig i närheten av kortspel, vände sig spellyckan. Det kunde gå illa i affärer, man förlorade i rättegångar...

Ett citat som visar hur lika Lagerlöfs *jettatore* är den som Pitré beskriver:

Den som mötte honom, kunde bereda sig på att få en bedrövlig dag. Han skulle finna sin mat vidbränd och den fina gamla geléskålen sönderslagen. Han skulle få veta, att hans bankir inställt sina betalningar...

I *Antikrists Mirakler* berättar författarinnan att människor skyndade sig att kröka sina fingrar till ett skyddande tecken om de träffade på en *jettatore*. Också hos Pitré finner man en noggrann beskrivning av tecknet.

Att Selma Lagerlöf åtminstone förstod italienska är säkert, eftersom hon ibland använder sig ordagrant av det Pitré skriver. Det går att spåra direkta lån. Men med sin personliga berättarstil väver hon smidigt in den sicilianska verkligheten i *Antikrists mirakler*.

UTAN PITRÉ ingen *Antikrists mirakler*, alltså. Men sicilianarna träder fram i helfigur, äkta och trovärdiga, fyllda av både vidskepelse och kristen tro. Humoristiska och patetiska. De samtalar och tänker som sicilianarna gör hos Pitré.

Lagerlöf berättar bland annat om folks passion för lotterispel. Pitrés Polacco, personen som kunde förutspå siffrorna i föl-

jande dragning finns med i *Antikrists mirakler*:

På Sicilien där alla spelar lotteri, finns där människor som har förmågan att förespå nummer som skola komma i nästa dragning. Den, som fått en sådan klarsynthet, kallas för polacco, och oftast träffar man den hos någon gammal tiggarmunk. Och en sådan munk var Fra Felice.

Det finns ett virrvarr av personer och typer i *Antikrists Mirakler*, också *contastorien*. En sångare som går runt på gator och torg under helgon- och festdagar och roar folk med att sjungande recitera dikter och historier med historisk anknytning, till exempel en episod i den Rasande Rolands liv. Sångarna har ofta med sig tavlor och plakat på vilka händelserna är målade som en serieberättelse.

Boken innehåller många berättelser och kritikerna var positiva även om de betonade helt olika aspekter. En idéroman i sin helhet, samtidigt som den var ett samlingsverk med italienska legender och traditioner.

Selma Lagerlöf ansåg till sist själv att hon delvis misslyckats, eftersom hon rörde sig på okänd mark istället för att skriva om den svenska hembygden.

Moderskärlek

Ögonen trötta, mörkret stort, men ännu större skammen. Den växer inåt med snoret och torrgräten och rymmer en hall med skuggor, snedtak och en stängd dörr med snorunge utanför.

Det är hon som är snoret på tröskeln till den stängda dörren. Därinnanför ligger två trötta föräldrar och trycker. Ger de efter den här natten också så kommer hon aldrig att lära sig. De måste hålla ut. Hon har hört dem prata sig samman. Själv har hon ingen att prata sig samman med. Ensam måste hon utkämpa sin nattliga strid.

Snoret kämpar med tröttheten. Det är en seg kamp som snoret tyvärr kommer att vinna. Hitills har hon alltid vunnit. Men det är en seger utan glädje, den är svår att dela med sig av.

Hon vet inte vem det är som är strängast, mamma eller pappa. Hon tror att det är mamma. Mamma måste hålla igen där pappa är frikostig. Den rundhänte måste ha en hand vid sin sida som syr igen hans fickor. Han är ingen ungarlängre, han har familj att måna om. Och mamma är trött efter nedkomsten. Hon är sig inte lik. Barnet de fått är normalt, om nu en pojke kan vara normal, det hade blivit den pojke de hoppats på, hon och mamma, men mamma själv är sig inte lik. Mager har hon blivit och blicken är inte glad. Fastän hon spärrar upp ögonen och ler så stort och tindrande. Men se vill de inte. De orkar inte. De håller andra på behörigt avstånd. Henne också, dottern. Pappas ögon håller uppe både mor och dotter och jämnar väg för dottern som vanligt, tar emot henne så snart hon

vänder sig åt hans håll. Hon har testat honom. Alltid släpper han allt han har för händer och har bara ögon för henne.

Utom på natten. Då han stänger dörren och släcker ljuset och ligger tyst bredvid mamma. Hon kan höra hur mamma talar honom tillrätta. Han måste göra sig hård. För snorets bästa.

Snorets nattliga konsistens gör allt omkring henne oformligt, andra våningens korridor blir diffus som om hon skulle se den genom en manet. Hon är själv en manet. Uppslängd på stranden, uttorkad, en dallrande skrumpen geléklump. Hon vet. I somras hade hon sett en och bränt sig på den.

Gossen ligger därinne i hennes gamla krubba, med de vakande två på sängen bredvid. Och utanför dörren vakar den dallrande brännmaneten och vill in och delta. Myrra har hon inte och ingen rökelse, men hon är beredd att offra sitt gyllene hår som pappa älskar och ge sin babybror i gåva om han vill.

På natten är pappas prinsessa en snormanet med långt stripigt känseltrådår. Som bränner henne själv och den hon älskar. På morgonen vaknar hon upp gullockig och svettig mellan pappa och mamma. Med mammas grå kornblick på sig. Och pappas blå roade.

Nu är det natt och snormaneten gungar sig lugn med hjälp av kycklingen Gullefjun i sången. Hon rör sig i sidled och hänger en lång, lång stund i en seg klimp ut över översta trappstegskanten.

Hon glider runt i en ring och trevar försiktigt på dörren. Buffar på tröskeln, som manetbarn gör när

de vill ha uppmärksamhet.

Ingen kommer och öppnar.

Hon ger upp. Reser sig på trådsmla ben, vrider ljudlöst ner handtaget, låter dörren glida upp och rusar fram till dubbelsängen och kastar sig upp mellan föräldrarna.

De är inte där!

De är borta. De har rymt och lämnat henne ensam kvar i huset. Huset med två våningar och ett källarplan. I utkanten av staden. Med en ek utanför som vajar med armarna som en jätte.

Hon har blivit för besvärlig. De stod inte längre ut med att ha henne sittande i korridoren utanför sin sängkammare, med en flicka som vägrade bli stor nog att sova ensam. Många nätter hade de legat och i mörkret och funderat på vad de skulle ta sig till med henne, utan att finna på råd. Så en natt – just den här natten! – efter att de läst godnattsagan, sjungit om Gullefjun, stoppat om dottern och kysst henne på pannan, hade de tagit den nyfödde och lagt på pakethållaren, satt sig på cyklarna och rullat bort på tysta nypumpade däck och där-efter hade inte hörts ett knyst av dem mer. Gullefjun ensam!

Från vaggan hörs ett svagt gurglande läte. Det är babybrodern! Han är kvar! De har lämnat honom också! I hennes vagga! Babybrodern ler sitt allra soligaste leende, hon tar hans hand och lägger om sitt finger. Så små fingrar. Och starka. De klamrar sig fast vid hennes större, vuxnare, ur munnen kommer de sötaste små bubblor.

Vart har föräldrarna tagit vägen? Så ansvarslost att lämna barnen utan tillsyn.

Hon lyfter upp babypojken och lägger brodern mot axeln, håller honom ordentligt under baken, som mamma brukar. Han är tung, som många liter mjölk. Hon bär ut honom i hallen, hon måste söka klarhet.

Babyn gurglar i örat på henne. Det kittlar, men hon har inte tid. Det är tungt att bära bröder om man ska känna sig för med fötterna, och det är skumt i trappan ner till första våningen. Hon kommer just nu inte ihåg hur stegen ligger i förhållande till varandra fast hon springer där upp och ner tusen gånger om dagen och får bannor för det. I trappkröken håller hon på att mista greppet om babybrodern. Han har lyckats få tag i ett metallfäste till ledstången, fingrarna vill inte släppa taget, hon faller nästan huvudstupa. Och blir rädd. Och arg. Om han gör så där kan det gå illa för dem. En gång hade pappa ramlat i trappan upp till sovrummen när han skulle bära upp henne på sina axlar och då hade hon, precis som brodern nu, gripit tag i ledstången, pap-

pa hade fallit handlöst, ramlat bakåt och slagit upp ett stort sår på benet och blivit tvungen att ta taxi till kontoret nästa dag. Svurit hade han också gjort. För att han blivit så rädd för såret och allt blod. De hade blivit blodiga bägge två. Mamma hade inte vetat vem av dem som slagit sig, blodet hade blandat sig så. Båda hade jämrat sig och sagt ord som inte mamma uppskattat att höra i sitt hus.

Det är bäst att hon lägger ungen på ett trappsteg och går ner och runt på första våningen ensam och ser efter var de är. Kanske de lyssnar på radion? Ibland brukar hon smyga på dem när de lyssnar på radioteater och det kan vara så spännande att hon inte vågar gå upp och lägga sig igen. Då brukar pappa komma och bära upp henne. Men de är inte i radiatorrummet, och de varken läser eller slår in kvitton på räkneapparaten.

Nej, huset ligger öde och det är släckt också inne hos grannarna. Det är bara hon och ungen kvar. Gråten stiger i ögonen och gör det svårt att se klart, rummen ser ut som de immiga skyltfönstren på möbelaffären nere på staden. Hur kunde de överge sina barn?

Hon klättrar upp på pallen framför telefonhyllan och tänder halllampan. Tapeterna har ett fint mönster med sneda rutor. Någon har stuckit in en majblomma vid dörrkarmen. Borde hon ringa någon? Vem? Hon kan inga nummer, bara deras eget. Men hon vet inte ens säkert vilken siffra som är vilken. Det är först nästa år hon börjar skolan och en del måste man väl få lära sig där. Om hon nu får gå i någon skola. Kanske hon måste stanna hemma och ta hand om den lille. Hur ska det sedan gå? Vad ska de leva av? Och vad ska grannarna tro? Tänk om polisen kommer och tar dem, sätter dem på barnhem! Hur länge kan de klara sig undan myndigheterna! Tills man kan läsa i morgontidningen: flicka gömde baby i skolväska, stal mat ur bespisning! Hon borde ringa någon, men vem? Luren är kall och tung och tutar gällt i örat. Lampljuset i hallen är svagt och flerfärgat dovt, skärmen har de fått av en kusin till pappa, ingen tycker om den, särskilt inte mamma, och dess sken skrämmer mer än ger trygghet. Hon släcker igen.

Brodern ligger på sitt trappsteg och ler, omedveten om deras olycka, en dag ska hon berätta om deras äventyr och hur hon räddat honom, hon hoppas att han ska förstå att uppskatta det. De får klara sig bäst de kan, de har ändå varann. De måste hålla hop.

Hon gläntar på en dörr i hallen. En tid låg mormor där och tynade bort bakom fördragna gardiner. Ett gap med guldtänder som andades tyst om man stod stilla och lyssnade. Ibland tändes då ett par

pärlor i mörkret och riktade sig mot en, varvid gapet slöts. Så var mormor som vanligt. En liten tant med en handväska under filten. Allt dött kan vakna till liv igen. Och allt kan dö. Nu var mormor död, men bädden ser inte ut att ha uppfattat det. Bädden står där i mörkret i väntan på att mormor ska vakna på nytt, röra på sig och med sina långa magra fingrar kontrollknäppa necessären med pillerburken, och rätta till den rutiga filten och somna om.

Hon stänger om mormors kammare och sätter sig i trappan och tar upp sin bror i famnen.

Det är bara de två nu. Två syskon i natten.

Han sover och hon behöver inte vagga honom, men gör det ändå, kanske är det sig själv hon vaggar, hon vet inte, kanske är det hans sömn som vaggar henne. Hon trycker honom intill sig. Huset är stort. Hon hade önskat sig ett litet. Att ha i trädgården. Till eget. Men det har hon inte fått. Hon har fått nöja sig med det stora. Det stora är också hennes. De har inte bott här så länge. Kanske att pappa förhävt sig? Och slagit på för stort? Och kommit på obestånd? Pappa har nog sagt att de klarar sig, men mamma är orolig för hur allt ska gå ihop. Vi får väl öppna hotell, har pappa skojat, men mamma har inte skratat. Det finns gränser för vad man kan skämta om. Hon har redan ett pensionat, tycker hon, med alla hans släktingar som kommer oanmälda och arbetskamrater som utan förvarning ska bjudas med hem på middagar, som hon ska trolla fram av ingenting. Och nu när de fått tillökning!

Hon känner broderns andning i örat och tänker att det är tur för honom att han har henne. Hon och mamma hade önskat sig en pojke och det hade de fått, ett välskapt gossebarn, precis som de tänkt sig, som i bibeln, men nu har väl mamma begrundat saken och ångrat sig. Pojken är på hennes ansvar nu och hon är inte en som sviker.

Ett ljud bryter tystnaden. En människoröst? Har hon tagit miste, var mamma och pappa däruppe i sängkammaren i alla fall? Hon reser sig med brodern i famnen. Nej, det är inte uppifrån, det är underifrån. Från källaren. Hon hör röster under sina fötter, under trappan.

Med brodern på axeln tar hon sig ner till hallgolvet och hasar sig fram och öppnar källardörren, alldeles innanför ytterdörren. Mamma tycker inte om att hon går i källartrappan själv. Hon har förbjudit henne att gå ner där ensam. Med sin allvarligaste röst har hon inpräntat det. Men en som överger sina barn kan inte räkna med att bli åtydd i allt och hon är ju inte heller ensam, de är ju två, hon och brodern.

Nu hörs rösten tydligare. Det är mamma. Rösten

är upprörd och kommer därnerifrån. Källartrappan är släckt men nere i källaren någonstans lyser det. Kanske mamma är i garaget. Garaget utan bil. Eller i tvättstugan. Hänger de tvätt på natten? Har någon blött ner sängkläderna? Tvättar de lakan mitt i natten? Mamma låter burkig och skrällig, och arg. Det är den allvarliga rösten som grälar på någon.

Försiktigt tar sig Gullefjun nerför trappan, stegen knarrar fastän hon är så liten, men de är ju två förstas, han väger ju också. Hon måste få veta vad mamma har för sig där nere. Och brodern vill också veta. De är barn i familjen och har rätt att få veta.

Nedanför trappan i gången mot garaget står hennes dockvagn och den nästan välter omkull henne. Hon bäddar ner sin bror där. Han sover och märker inte att han fått Maja-dockans fina plats. Lillplutten får rum hur bra som helst, för att vara en dockvagn är den rejält stor och för att vara människa är brodern passligt liten.

De är visst i pannrummet. Mamma och den hon pratar med. Mamma säger saker i en ton som hon aldrig hört förut. Och det är pappa hon attackerar. Det är något han har gjort och nu måste ta ansvar för. Pappa försvarar sig så gott han kan. Men han har inte talets gåva och det blir mest hotande handlinger som inte får någon udd.

Vem, vem skulle ha tagit dig, med ditt ungarliv i bagaget? Vem skulle ha ställt upp och funnits till hands och blivit din lilla hemmafru?

Pappa får inte ur sig något som stoppar ordflödet, men Gullefjun hör att han är arg och sårad och häver ur sig saker han kanske inte borde få säga.

Och nu sitter vi här, ropar mamma, med ett stort hus och en liten lön. Vem tror du att du skulle ha fått att vara söt värdinna åt disponenter och kusiner i parti och minut? Och nu ska jag upplåta hemmet som pensionat åt borttappade veterinärer!

Resten hör hon inte för nu har pappa höjt rösten. Det är sällan, men när han gör det blir hon rädd. Han blir alltid så babyblå i ansiktet och får inte luft och hon vet inte om hon ska vara mest rädd för vad han ska ta sig till eller för att han själv ska gå sönder.

Jag byggde här för att jag trodde att det var det du ville. Men om det inte passar, hotar han, kan jag flytta till Linköping och huvudkontoret. Där är jag efterfrågad!

Gör det! Flytta upp till huvudkontoret. De ser mer av dig än jag gör.

Det kan ske förr än du anar, det ryktas om nedläggning av verksamheten här.

Vad är det du säger?

Gullefjun hör vartenda ord. Fastän hon försöker utestänga dem. De letar sig in till henne och allt blir

Läsbiten

segt och otäckt i huvudet. Det är rått i källaren och hon står utanför den tjocka pannrumsdörren med brodern i dockvagnen och hör mamma och pappa gråla, Maja-dockan ligger slängd i hörnet och gråter. Gullefjun hatar att stå utanför dörrar och tjuvlyssna. Men en storsyster kan inte låta de vuxna fördärva allt. Hon måste stoppa dem. Dörrhandtaget är kallt men med ett ryck får hon upp dörren och visar sig. Hon gör det för att de ska förstå att de har plikter. Att ta hand om henne och hennes bror.

Alldeles förstörda blir föräldrarna av att se Gullefjun i pannrumsdörren. Mamma har nattlinne och papiljotter i hårnät och pappa sin långa trenchcoat slängd över pyjamasen. De ser lika förskräckta ut som Maria och Josef i stallet när ängeln kommer.

Förfärat stirrar de på Gullefjun i dörröppningen. Som om de inte kände igen henne. Vad gör du här, gullet? Lilla Gullefjun, vad gör du uppe mitt i natten? Vi måste bara få vara för oss själva en stund, vi ville inte störa er. Bli inte rädd, vi bara pratar. Vi är inte så arga som vi låter, det är bara så sällan vi har möjlighet att tala på tu man hand.

Jag hörde allt, säger dottern och blir förvånad över hur stadig den egna rösten låter, fastän hon är liten och ensam och ledsen. Den låter nästan lika vuxen som föräldrarnas. Föräldrarna ser på varandra. Det är tydligt att de också märker hur stor hon låter.

Just då börjar förstas ungen att skrika. Han som varit tyst hela tiden. Nu när han hör sin mamma börjar han yla.

Har du tagit med dig din bror ner i källaren, ryter mamma och kommer mot henne och den ilska som nyss varit riktad mot pappa har nu vänts mot Gullefjun. Du får inte släpa runt på baby'n i huset, förmanar hon Gullefjun och försöker fösa undan henne för att komma ut till baby'n. Förmanar mamma Gullefjun! Som är den enda i huset som bryr sig om honom. Och som älskar brodern som sitt eget barn.

Gullefjun vägrar att flytta på sig, baby'n är lika mycket hennes. Mamma blir otålig och drar i hennes arm men Gullefjun klamrar sig fast i dörrposten. Hon är inte stor men tillräckligt nog för att tvinga mamma att lyfta henne för att få henne ur vägen. Mitt i lyftet stannar mamma upp och ger ifrån sig ett ljud av smärta och släpper Gullefjun.

Pappa hjälper ner mamma på en pall, hon tar sig för ryggen, mamma har haft ont i den under hela graviditeten. Nu grimaserar hon illa och Gullefjun ser att hon inte är att leka med. Pappa skakar på huvudet, vänder blicken mot Gullefjun.

Men innan någon hinner företa sig det minsta är hon ute och har stängt dörren om dem. Hon pres-

sar ryggen mot dörren, upptäcker ingen nyckel, ser sig om efter nåt att spärra dörren med. Pappa ropar något och trycker på från sitt håll, men försiktigt för att inte skada henne. Gullefjun spjärnar emot för allt vad hon är värd, vill inte möta pappas blick.

Det finns ett branddörrshandtag upptill på pannrumsdörren och ett nertill. Med det nedre låser hon in dem. Nu kan de få veta hur det känns att stå och bulta på en dörr som aldrig öppnas.

Brodern är alldeles röd i ansiktet av allt skrik som ekar otäckt i källargången. Det är inget trivsamt utrymme alls att vara i. Nu bultar de hårt på dörren och vädjar.

Öppna dörren, Gullefjun, vi bara pratade om att vi måste hyra ut ett rum i andra våningen, få en hyresgäst, att du kunde få mormors rum, där nere, du kan lättare ha dina kamrater där, det vore väl roligt för dig.

Men tyvärr kan hon inte lita på dem längre, hon tar brodern på höften och knatar uppför källartrappan, lägger honom på hallgolvet och går ner och hämtar dockvagnen. Den är otymplig att få med sig upp men det går, hon är rätt stark när hon vill. Nu får hon skynda sig. Hon hör hur pappa skriker och slår med koksskyffeln mot pannrumsdörren.

I köket värmer hon hastigt en flaska välling, han har börjat få det, mamma har inte så mycket mjölk. Snabbplattan med sin röda spiral är precis som den ska, snabb. De brukar rosta bröd på den ibland när det ska vara fint, men det har de inte tid med nu. Det är kallt ute, de får klä sig ordentligt. Det är hon som har ansvaret nu. Hon känner med flaskan mot armen, så ungen inte behöver bränna sig, hon kan det här, hon har inte vikt en sekund från mammas sida sedan baby'n dök upp. När han rapat och pruttat byter hon på honom, klär på honom vinterkläder – en barnlös moster har stickat och skänkt – för ut dockvagnen på yttertrappan och drar ner den på kalkstensplattorna, hämtar ungen och bäddar ner honom, öppnar grinden och skjuter ut vagnen genom grindhålet.

Det är månljust och stjärnklart så det är lätt att röra sig. I närmaste korsningen har märkena i gruset efter att hon och de andra ungarna på gatan lekt Jag begär krig blivit kvar. Hon hade vunnit idag också.

Nu rullar hon målmedvetet sitt barn nerför Fläddervägen.

Vid Andra Västralundsgatan viker hon av ner mot Allén och centrum, slemspåret efter henne glänser i natten som en slöja av spets.

De ska nog klara sig, hon och baby'n.

Älskade förlag, tack för
en så vacker uppvaktning
— och det finaste av allt
var när ni sa det där att
'Du är vår författare!'

Evet er författare
Tove

NYTRYCK!

Vi firar 100-årsjubileet av Tove Janssons födelse med att slå rosett på våra svansar och än en gång ge ut de älskade muminböckerna, nu med nya omslag!

I februari utkommer *Farlig midsommar*, *Pappan och havet*, *Det osynliga barnet* och *Muminpappans memoarer*.

SCHILDTS & SÖDERSTRÖMS

Tuula Karjalainen

TOVE JANSSON. ARBETA OCH ÄLSKA

En rikligt illustrerad bok över Tove Janssons långa, färgrika och produktiva liv.

Karjalainen har uppenbarligen också bittat nytt källmaterial som belyser människan Tove Jansson. Trots att hon använder bara hälften så många sidor som Westin känns det som om Karjalainen kom Jansson ännu närmare än Westin. ... Boken är också estetiskt tilldragande i snygg redigering och med många illustrationer.

– HENRIK OTHMAN, ÖSTERBOTTENS TIDNING

Har utkommit.

Tove Jansson

SOMMARBOKEN

Sommarboken utkommer igen och nu med nyskrivet förord av Mark Levengood. Boken som i dag har klassiker status, utkom första gången 1972 och finns nu på drygt tjugo olika språk.

Tove Jansson var ett geni. Det här är en underbar, vacker, vis roman, som också är mycket rolig.

– PHILIP PULLMAN, FÖRFATTARE TILL GULDKOMPASSEN

Utkommer i februari. Utkommer också som e-bok.

Tove Jansson

MEDDELANDE

Novellsamlingen *Meddelande* utkom första gången för 15 år sedan, sålde slut och har inte gått att få tag på sedan dess. Nu utkommer boken igen med ett nyskrivet förord av Philip Teir. Humor och livsglädje bryts mot mörk ironi och förtvivlan. Hon är speciellt bra på konstnärers besatthet och lust, men fångar också det livslånga komplicerade förhållandet som äter sig in i i mödrar och döttrar.

Utkommer i februari. Utkommer också som e-bok.

Svenskbygdens Kryss 1/2014

ASTE-NISK VAS TRÄKIL OTUR BMA 2014

SKÄMT SKRATA LÄGGER SVIKT LÄNAT FÄL

BLÖD-STOCKNING HÄLIGHEIT ÄMNE STAD I JAPAN STEVENSON BABELO-NISM SOB XENON

STJÄRNA TVÄRMÅN CYKEL ANTEL FÖR FÄRRE KAJKA LAND LÄNNAR EN STÖVEL S PÅ Ö? KOMPUN VÄNTA SERIE-FIGUR

FÄRG-ÄMNE I MÖRÖT SLEM BRASSA TRÄD KAMP-VILJA

BÖNA PRO-NOMEN KUNGS-FISK ERHÅLIG

TÄRNING LOKAL ORIGI-NELLA ÅNÖD TILL I LONDON TVÄR-RUM SKENDE TID DRAMA BUNDES I PROSE

TAK I MUN-HÅLA

NYHETSA FÖR ENDR BÄLLENH VLSFLK BAKVIND SEKT GÅR UNDER JORD BUR-FÄGEL

LYAN KÖ PRD-NOMEN DRYCK UNDER-RÄTTA

UPPÄT-STÄVARE

Vinstbok för krysset 1/2014 är den kommenterade utgåvan av **Fänrik Ståls sägner** (Förlag Themis, se sidan 22). Skicka in lösningarna före 21.4.2014 till SFV:s redaktion, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet "Kryss". Du kan också skanna eller fota din lösning och eposta den på redaktion@sfv.fi. Kom ihåg namn och adress.

Namn: _____

Adress: _____

Svenskbygdens Sudoku (lösningarna nederst på sidan)

Enkel

9		1	7		3
	1	8	9	2	
5	2			1	7
2	6		7		1
3					4
4	1		3		9
	8	4			9
		3	7	5	4
6		2	8		1

Expert

	5		9		6
6					3
	3	4			7
7			9	4	
		6	1	7	3
9			6	2	
	7	8			1
1					5
					8
6			1		3

Krysslösning 4/2013

92 svar skickades in. Bländ de rätta svaren gynnade Fru Fortuna denna gång Heike Kanerva, Helsingfors. Vinstboken är på väg.

VÄLKOMMEN A LANT ENA YRSNÖ V D V UTKAST UTÄG HJÄLP LÖS URITRAFI KOKA RYL SA CLAN A TARE OBSOLET HÄCKS AX LILASTA UTE TOREARTUR PAS SA MARA TA KÄLLA O PG IMPALA SLÖRA TRO O DRÄ YRON OÄR PRISSET TJECKISKA OCH BIL NEY ADIGEREINO STANDAR GETINGAR

Sudokulösningar

Enkel

9	4	6	1	2	7	8	5	3
3	7	1	8	5	9	2	6	4
8	5	2	4	6	3	1	7	9
2	6	8	9	7	4	3	1	5
7	3	9	5	8	1	6	4	2
4	1	5	6	3	2	7	9	8
5	8	4	3	1	6	9	2	7
1	2	3	7	9	5	4	8	6
6	9	7	2	4	8	5	3	1

Expert

2	5	7	3	9	1	8	6	4
6	1	9	4	7	8	5	2	3
8	3	4	5	2	6	7	1	9
7	2	3	9	5	4	6	8	1
5	4	6	1	8	7	3	9	2
9	8	1	6	3	2	4	7	5
3	7	8	2	4	9	1	5	6
1	9	5	7	6	3	2	4	8
4	6	2	8	1	5	9	3	7

Solveig von Schoultz-tävlingen 2014

Svenska folkskolans vänner utlyser Solveig von Schoultz-tävlingen 2014. Syftet med tävlingen är att främja intresset för skönlitterärt författarskap. Tävlingen är öppen för personer som vid tävlingstidens utgång har fyllt 30 år.

Ett första pris om 5 000 euro, ett andra pris om 3 000 euro och ett tredje pris om 2 000 euro delas ut. Svenska folkskolans vänner förbehåller sig den första publiceringsrätten till de prisbelönade tävlingsbidragen.

2014 års tävling gäller dikter. Ämnesvalet är fritt, och varje deltagare ska sända in minst fem men högst tio dikter.

En förutsättning för deltagande är att dikterna är skrivna på svenska, och att bidragsgivaren inte tidigare har publicerat sig i skönlitterär bokform på förlag. Författaren

skall vara finländsk medborgare och får sända in endast ett bidrag till tävlingen. Man får inte heller delta i tävlingen om man tidigare erhållit ett penningpris i samma litterära tävling.

Pappersmanuskripten sänds till Svenska folkskolans vänner, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet ”Solveig von Schoultz-tävlingen”. Manuskripten skall vara försedda med pseudonym och födelseår. Bifoga i ett slutet kuvert namn, personbeteckning, adress, telefonnummer och e-postadress, och skriv din pseudonym på kuvertet.

Manuskripten returneras inte, varför författarna för egen del bör ta en kopia av insända bidrag.

Du kan också välja att skicka in ditt bidrag per epost på tavlingar@sfv.fi. Nämn i eposten din pseudonym, ditt födelseår, namn, personbeteckning, adress, telefonnummer och e-postadress. En betrodd person på SFV:s kansli separerar din pseudonym från dina riktiga uppgifter, och förmedlar tävlingsbidraget anonymt till juryn.

Tävlingstiden utgår den 15 april 2014 (poststämpel godkänns). Prisutdelning sker i september 2014.

Närmare uppgifter om tävlingen ger också kanslichefens assistent Camilla Nordblad, tel. 045-1210 864, camilla.nordblad@sfv.fi.

Svenska folkskolans
vänner